

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут державного управління
Кафедра державного управління і місцевого самоврядування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеня магістра

студентки Ковтун Алли В'ячеславівни

академічної групи 281м-22з-1 ІДУ

спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування

на тему: Формування системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	Сорокіна Н.Г.			
розділів:				

Рецензент:				
------------	--	--	--	--

Нормоконтролер:	Вишневська О.В.			
-----------------	-----------------	--	--	--

Дніпро
2023

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка кваліфікаційної роботи магістра на тему «Формування системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз».

71 стор., 4 табл., 2 рис., 106 використаних джерел.

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ, СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА, СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА, СОЛІДАРНІСТЬ, СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ.

Об'єкт дослідження – відносини, що виникають у процесі здійснення соціального захисту населення.

Предмет дослідження – формування системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей системи соціального захисту населення в Україні і США та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

У першому розділі визначено сутність та основні принципи соціального захисту населення, охарактеризовано основні моделі соціального захисту населення та розкрито чинники, що впливають на формування системи соціального захисту населення. Другий розділ присвячено аналізу досвіду США щодо формування системи соціального захисту населення. У третьому розділі досліджено нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту населення, окреслено основні проблеми системи соціального захисту населення в Україні в умовах війни та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

Результати дослідження мають практичне значення для органів публічної влади, громадських організацій, експертів у галузі соціальної політики.

ABSTRACT

Explanatory note of the master's degree qualification thesis on the topic «Formation of the social protection system of the population in the conditions of modern challenges and threats».

71 pages, 4 figures, 2 tables, 106 sources

SOCIAL PROTECTION, SOCIAL ASSISTANCE, SOCIAL POLICY, SOLIDARITY, SOCIAL PROTECTION SYSTEM.

The object of research is the relations that arise in the process of social protection of the population.

The subject of the study is the formation of a system of social protection of the population in the conditions of modern challenges and threats.

The purpose of the qualification work is to study the peculiarities of the social protection system of the population in Ukraine and the USA and to substantiate practical recommendations for improving the system of social protection of the population in the conditions of modern challenges and threats.

The first chapter defines the essence and main principles of social protection of the population, characterizes the main models of social protection of the population and reveals the factors affecting the formation of the system of social protection of the population. The second chapter is devoted to the analysis of the experience of the USA in the formation of the system of social protection of the population. In the third chapter, the normative and legal support in the field of social protection of the population is studied, the main problems of the social protection system of the population in Ukraine in the conditions of war are outlined, and practical recommendations are developed for improving the system of social protection of the population in the conditions of modern challenges and threats.

The results of the research are of practical importance for public authorities, public organizations, and experts in the field of social policy

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ	8
1.1. Соціальний захист населення: суть поняття та принципи.....	8
1.2. Основні моделі соціального захисту населення	18
1.3. Чинники, що впливають на формування системи соціального захисту...	24
РОЗДІЛ 2	
ДОСВІД США ЩОДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	29
2.1. Історія формування та основні елементи системи соціального захисту населення в США	29
2.2. Порівняльний аналіз системи соціального захисту населення в США та Україні.....	35
РОЗДІЛ 3	
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ.....	44
3.1. Нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту населення.....	44
3.2. Основні проблеми системи соціального захисту населення в Україні в умовах війни.....	51
3.3. Перспективні напрямки удосконалення системи соціального захисту населення в Україні.....	61
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72

ВСТУП

Актуальність теми. Система соціального захисту є важливим елементом соціальної політики держави, який спрямований на покращення життя громадян, зниження соціальної напруженості та бідності у суспільстві. Вона включає безліч механізмів і інструментів, таких як соціальні виплати, медичне страхування, пенсійні програми, освітні пільги, і багато іншого.

Забезпечення соціального захисту населення є важливою функцією будь-якої держави. Проте під час війни кількість людей, які потребують підтримки, збільшується в рази. Так, за півтора роки війни кількість осіб з інвалідністю збільшилася на 300 тисяч. Російська агресія проти України наносить невимовних втрат – як людських, так і матеріальних. Українцям довелося зіткнутися із зруйнованою інфраструктурою, втратою житла, транспортних засобів, роботи, просто елементарних засобів для існування, величезна кількість людей покинули дім.

Вирішення проблем соціального захисту населення, що обумовлено конституційним правом громадян України, набуває особливого значення в умовах сучасних викликів і загроз. З'ясування сутності соціального захисту та його основних складових набуває особливої актуальності у складних умовах сьогодення, адже соціальний захист – це засіб збереження стабільності та злагоди в суспільстві, інструмент, за допомогою якого держава може впливати на життя людей. Тому проблема формування ефективної системи соціального захисту населення України набуває нині особливої актуальності.

Дослідження проблем соціального захисту населення представлено у роботах досвідчених науковців, таких як: Борецька Н.П., Качуренко Ю.К., Куценко О.Д., М. Кравченко, В. Лаврухін, Тарасенко Д.Л., Троцинського В.П., Ситник П.К., Скуратівського В.А., Хожило І.І., Чечель А.О. та інших. Незважаючи на значну увагу науковців до зазначеної проблематики, багатоаспектність і комплексність аналізу питань системи соціального захисту цілісного дослідження щодо процесу удосконалення системи соціального

захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз повною мірою не проводилося, що й обумовило вибір теми даного дослідження.

Об'єктом дослідження є відносини, що виникають у процесі здійснення соціального захисту населення.

Предметом дослідження є формування системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження особливостей системи соціального захисту населення в Україні і США та обґрунтування практичних рекомендацій щодо удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

- визначити сутність та основні принципи соціального захисту населення;
- охарактеризувати основні моделі соціального захисту населення
- розкрити чинники, що впливають на формування системи соціального захисту;
- проаналізувати історію формування системи соціального захисту населення в США;
- провести порівняльний аналіз системи соціального захисту населення в США та Україні;
- дослідити нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту населення;
- окреслити основні проблеми системи соціального захисту населення в Україні в умовах війни;
- надати рекомендації щодо удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Для досягнення поставленої мети і завдань у магістерській роботі був використаний наступні методи: аналіз; синтез; індукція; дедукція; порівняння; формалізація; абстрагування; моделювання; діалектичний;

історичний; логічний методи. Дані методи перебувають у діалектичній єдності, взаємозв'язку і доповнюють один одного, що, в кінцевому підсумку, дозволило розглянути тему з позицій об'єктивності. Збір наукової інформації за темою дослідження здійснено за допомогою комплексного та системного аналізу літературних джерел. Порівняльний аналіз було застосовано для вивчення досвіду США та порівняння його з українськими реаліями. Методи абстрагування та узагальнення використовувались для розробки основних напрямів удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть мати практичне значення для органів публічної влади, громадських організацій, експертів у галузі соціальної політики. По-перше, результати дослідження можуть бути використані в практичній діяльності органів публічної влади під час розробки заходів щодо удосконалення системи соціального захисту населення, в тому числі, шляхом адаптації найкращих практик інших країн у цій галузі. По-друге, результати дослідження можуть бути корисними для громадських організацій, які займаються питаннями соціального захисту, для формування своїх програм і стратегій роботи. По-третє, результати дослідження можуть бути цікавими для експертів у галузі соціальної політики, які можуть використовувати їх у своїй науковій діяльності та для розробки нових теоретичних та практичних підходів у цій галузі.

Структура дипломної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (106 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 81 сторінку, з них – 71 сторінка основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Соціальний захист населення: суть поняття та принципи

Система соціального захисту є невід'ємною складовою соціальної політики будь-якої країни. Вона має на меті забезпечення соціального захисту та допомоги населенню в складних життєвих ситуаціях, таких як: хвороба, безробіття, інвалідність, старість, бідність, насильство та інші.

Соціальний захист – це форма розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних індивідуальних потреб громадян у разі соціального ризику (непридатності до праці, безробіття, втрати годувальника, малозабезпеченості) за рахунок спеціальних соціальних фондів або за рахунок бюджетів різних рівнів (державних та місцевих) у випадках та на умовах, встановлених законом.

У вітчизняних дослідженнях можна знайти різноманітні підходи до тлумачення поняття «соціальний захист». Зокрема, Е. Лібанова визначає соціальний захист як забезпечення матеріального добробуту всіх громадян на рівні не менше, ніж соціальні нормативи, та забезпечення гідних умов проживання [51, с. 137]. У цьому контексті соціальний захист означає підтримку доходів та захист добробуту населення. В Україні соціальний захист є системою взаємовідносин між державою та господарськими структурами з одного боку, та громадянами з іншого. Ця система базується на формуванні та використанні фондів фінансових ресурсів, отриманих з частини валового внутрішнього продукту, для матеріального забезпечення та обслуговування окремих категорій та груп населення.

В. Скуратівський та О. Палій пояснюють, що соціальний захист – це набір заходів, які організуються з метою захисту добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах. Відповідно до думки В. Глушка,

соціальний захист включає в себе низку заходів та механізмів, які використовуються суспільством для забезпечення належних матеріальних та духовних умов життя населення [33, с. 144].

Н. Болотіна вважає, що поняття «соціальний захист» можна трактувати вузько і широко. У вузькому розумінні воно означає діяльність держави, спрямовану на забезпечення безпеки населення від негативних наслідків соціальних ризиків. У широкому розумінні, соціальний захист є системою економічних, юридичних і організаційних заходів, які держава використовує для забезпечення основних соціальних прав людини і громадянина. Автор підкреслює, що соціальний захист включає систему юридичних, економічних, фінансових і організаційних засобів і заходів, які застосовуються в державі для захисту населення від негативних наслідків соціальних ризиків [21].

Таким чином, можна сформулювати, що «соціальний захист» означає забезпечення соціального становища громадян з урахуванням соціальних ризиків та загально визнаних прав, і він функціонує за допомогою системи напрямів і інститутів, що забезпечують його реалізацію. У кожній державі існує система соціальних інститутів, включаючи страхові компанії, фонди, добродійні та громадські організації, які виконують роль у забезпеченні соціального захисту громадян. Держава грає важливу роль у виконанні цих функцій, але також інші інститути мають значний вплив. Для досягнення повної реалізації соціального захисту, необхідно охоплювати всі напрями, що сприяють забезпеченню соціального становища громадян. У повному прояві соціальний захист повинен охоплювати такі напрями:

- забезпечення належних життєвих умов для всіх громадян;
- надання матеріальної та соціальної підтримки особам, які цього потребують;
- захист від впливу негативних факторів;
- забезпечення умов для працівників, захист їх прав і забезпечення безпеки на робочому місці;

- захист від злочинних посягань, забезпечення демократичних прав і свобод, запобігання виникненню конфліктів;
- захист від політичного переслідування;
- захист від ідеологічного тиску;
- забезпечення психологічного комфорту і стабільності громадського життя [91].

Система соціального захисту в Україні включає пенсії, допомоги працюючим (у разі тимчасової непрацездатності; у зв'язку з вагітністю та пологами тощо), багатодітним та самотнім матерям, малозабезпеченим сім'ям з дітьми; утримання та забезпечення для людей похилого віку та інвалідів у будинках-інтернатах, протезування; професійне навчання та працевлаштування інвалідів; пільги інвалідам та інше (рис.1.1.) [91, с. 93].

Рис.1.1. Система соціального захисту населення

У сучасному світі система соціального захисту розвивається і включає різні види соціальної підтримки, такі як: пенсійне забезпечення; медичну

страховку; соціальне страхування; соціальну допомогу; освіту; житлове забезпечення.

Пенсійне забезпечення – система державних та приватних пенсійних фондів, яка забезпечує громадянам пенсійне забезпечення на старості.

Медична страховка – система обов’язкового та добровільного медичного страхування, яка забезпечує громадянам доступ до медичної допомоги.

Соціальне страхування – система обов’язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, хвороб та тимчасової непрацездатності.

Соціальна допомога – система державної допомоги для нужденних та соціальних послуг, яка забезпечує громадянам мінімальний рівень доходу та життєвих умов.

Освіта – система державної та приватної освіти, яка забезпечує громадянам доступ до освіти на різних рівнях.

Житлове забезпечення – система державного та приватного житлового будівництва, яка забезпечує громадянам доступ до житла [21].

До основних принципів соціального захисту відносяться:

Принцип соціального страхування передбачає громадське фінансування програм захисту від соціального ризику, як-от хвороба, інвалідність, безробіття, старість тощо. Це означає, що держава (або інші соціальні інститути) збирають кошти від працівників та роботодавців у вигляді податків та внесків на соціальні фонди, а потім використовують ці кошти для надання підтримки людям, які зіткнулися із соціальним ризиком.

Концепція соціального страхування базується на принципі солідарності – люди вносять грошові внески до соціального фонду, щоб допомогти іншим, а також щоб знати, що вони зможуть отримати підтримку у разі виникнення у них соціального ризику. Це дозволяє розподілити ризики між усіма членами суспільства та забезпечити захист від непередбачених життєвих обставин.

Програми соціального страхування можуть змінюватись у різних країнах залежно від економічної та соціальної ситуації. Деякі програми можуть надавати матеріальну допомогу у вигляді виплат чи пільг, а інші – медичного

обслуговування чи пенсійних виплат. Проте, всі вони мають спільну мету – захист людей від соціального ризику та забезпечення соціального захисту для всіх членів суспільства.

Ключові риси програм соціального страхування включають обов'язкову участь у програмі для всіх працюючих громадян, надання соціальної допомоги на основі певних умов (наприклад, хвороба, інвалідність, безробіття), а також управління програмою соціального страхування незалежними органами, які контролюють збір внесків та надання соціальної допомоги.

Програми соціального страхування можуть надавати важливу допомогу людям у важкі періоди та пом'якшувати соціальну нерівність. Вони також можуть допомогти запобігти бідності та нестачі коштів для існування для людей, які зіткнулися зі складними життєвими обставинами.

Проте є й деякі проблеми принципу соціального страхування. Одна з основних проблем полягає в тому, що програма соціального страхування може стати надто дорогою та неефективною. Інша проблема полягає в тому, що деякі люди можуть зловживати системою, отримуючи соціальну допомогу, яка не повністю заслужена.

Незважаючи на це, принцип соціального страхування залишається важливим інструментом забезпечення соціального захисту та боротьби з бідністю [90, с. 112-113].

Правило еквівалентності є одним із принципів соціального захисту та передбачає, що розмір соціальних виплат та пільг має бути пропорційний внескам, внесеними учасниками програми соціального страхування.

Іншими словами, якщо людина вносить більший внесок до соціального фонду, то вона повинна мати право на більш високі виплати та пільги у разі виникнення соціального ризику. Цей принцип дозволяє забезпечити справедливість та рівноправність між учасниками програм соціального страхування та збільшити рівень довіри у суспільстві до цих програм.

Принцип еквівалентності використовується у різних програмах соціального захисту, таких як пенсійні та медичні страхові програми. Наприклад,

якщо працівник вносить більший внесок у пенсійний фонд, він може мати право на вищу пенсію в майбутньому. Якщо людина платить більше за медичну страховку, то вона може отримувати більший обсяг медичних послуг та лікування.

Проте існують і деякі проблеми принципу еквівалентності. Одна з головних проблем полягає в тому, що деякі люди можуть бути виключені з програм соціального страхування через високі внески, що може призвести до нерівності та посилення соціальної та економічної нерівності. Ще одна проблема полягає в тому, що деякі люди можуть не мати можливості платити більш високі внески, але при цьому зіштовхнутися зі складними життєвими обставинами та потребувати соціальної підтримки.

Загалом принцип еквівалентності є важливим інструментом забезпечення справедливості у програмі соціального страхування, але його застосування має супроводжуватися ширшими зусиллями щодо забезпечення соціального захисту та боротьби з бідністю для всіх членів суспільства [90, с. 114].

Правило перерозподілу є одним із принципів соціального страхування, яке полягає в тому, що більш заможні члени суспільства повинні робити більший внесок у соціальні програми та виплати, щоб забезпечити підтримку для тих, хто перебуває у слабшому економічному становищі.

Це правило ґрунтується на ідеї, що суспільство має дбати про своїх вразливих громадян, таких як незаможні, безробітні, пенсіонери та люди з обмеженими можливостями. Члени товариства, які заробляють більше, повинні сплачувати більше податків та внесків до соціальних фондів, щоб забезпечити соціальний захист для тих, хто не може забезпечити себе самостійно.

Принцип перерозподілу використовується в різних програмах соціального захисту, таких як система оподаткування, програми виплати допомоги та пільг, програми медичного обслуговування та інші. Наприклад, більш заможні члени товариства можуть сплачувати більше податків, щоб забезпечити фінансування для програм з виплати допомоги малозабезпеченим сім'ям, підтримці безробітних та іншим групам населення.

Проте принцип перерозподілу також викликає критику з боку деяких людей, які вважають, що це призводить до скорочення особистої свободи та економічної мотивації. Деякі критики також вказують на те, що програма перерозподілу може створити залежність і лінивість у деяких людей, які можуть розраховувати на соціальну допомогу замість того, щоб шукати роботу і заробляти гроші самостійно.

Загалом принцип перерозподілу є важливим інструментом забезпечення справедливості у програмі соціального страхування, але його застосування має супроводжуватися ширшими зусиллями щодо забезпечення економічної стабільності та можливостей для всіх членів суспільства [90, с. 115].

Принцип соціального забезпечення є основою системи соціального захисту у багатьох країнах світу. Цей принцип означає, що держава повинна забезпечувати соціальний захист своїх громадян, гарантувати їм певний рівень життя, захистити від соціальної та економічної нестабільності та допомогти їм упоратися з життєвими труднощами.

Принцип соціального забезпечення має низку важливих аспектів. По-перше, він припускає, що держава має забезпечити базовий рівень соціального захисту для всіх своїх громадян. Це може включати доступ до медичного обслуговування, житла, пенсійного забезпечення та інших видів соціальної підтримки. Базовий рівень соціального захисту має бути забезпечений всім громадян незалежно від їх доходів, віку, статі чи раси.

По-друге, принцип соціального забезпечення передбачає, що держава має дбати про своїх вразливих громадян. Це включає малозабезпечених, безробітних, пенсіонерів і людей з обмеженими можливостями. Держава повинна забезпечувати соціальний захист для цих груп, щоб допомогти їм упоратися з труднощами, з якими вони стикаються у повсякденному житті.

По-третє, принцип соціального забезпечення включає принцип справедливості. Це означає, що система соціального захисту має бути справедливою для всіх громадян, а не лише для певних груп чи категорій. Держава повинна використовувати принципи рівності та правосуддя для

забезпечення того, що всі громадяни отримують рівний доступ до соціального захисту та можливостей.

По-четверте, принцип соціального забезпечення включає принцип ефективності. Держава повинна забезпечувати соціальний захист таким чином, щоб він була ефективним у вирішенні соціальних проблем та задоволенні потреб громадян. Це означає, що держава має використовувати свої ресурси таким чином, щоб забезпечити максимальний результат за мінімальних витрат.

Принцип соціального забезпечення може бути реалізований у різних способів, включаючи системи соціального страхування, системи соціальної допомоги та системи соціальних послуг.

Загалом принцип соціального забезпечення відіграє важливу роль у забезпеченні соціальної справедливості та рівності в суспільстві. Він допомагає захистити найбільш уразливих громадян від соціальної та економічної нестабільності, забезпечуючи їм доступ до базових послуг та фінансової підтримки. Крім того, принцип соціального забезпечення сприяє стійкому економічному розвитку та забезпеченню довгострокової стабільності у суспільстві [50, с. 53].

Принцип допомоги один із основних принципів системи соціального захисту. Він припускає, що держава зобов'язана надавати допомогу тим громадянам, які перебувають у соціально-економічній скруті та потребують допомоги.

Принцип допомоги може виявлятися у різних формах. Наприклад, держава може надавати фінансову допомогу у вигляді допомоги по безробіттю, материнському чи батьківському капіталу, щомісячних виплат для малозабезпечених сімей та пенсіонерів. Також держава може надавати житло, харчування, медичну допомогу та інші послуги тим, хто їх потребує.

Принцип допомоги важливий для забезпечення соціальної справедливості та зменшення нерівності у суспільстві. Він дозволяє допомогти тим, хто перебуває у скрутному становищі, та забезпечити їм мінімальний рівень життя.

Крім того, принцип допомоги сприяє зниженню соціальної напруженості та підвищенню стабільності у суспільстві.

Проте принцип допомоги може також стати об'єктом критики. Критики вказують на те, що надмірна допомога може призвести до деградації особистості та залежності від держави. Також можуть виникати проблеми з недостатньою ефективністю системи соціального захисту, коли допомога не потрапляє тим, хто її справді потребує.

Для того щоб принцип допомоги працював ефективно, необхідно дотримуватися низки умов. Насамперед, необхідно розробити систему соціального захисту, яка була б чіткою, прозорою та доступною для всіх громадян. Це допоможе уникнути випадків корупції та переконати громадян у тому, що допомога справді спрямована на тих, хто її потребує.

Також важливо враховувати індивідуальні потреби кожного громадянина. Одна й та сама допомога може бути корисною для однієї людини, але марною для іншої. Тому необхідно створювати гнучкі системи, що дозволяють налаштовувати допомогу під індивідуальні потреби.

Для того, щоб забезпечити ефективність принципу допомоги, необхідно також стимулювати людей до самостійності та незалежності. Держава має допомагати людям не лише у короткостроковому, а й у довгостроковому плані. Наприклад, створюючи програми підготовки та перенавчання, які дозволять громадянам здобути нові професійні навички та збільшити свої доходи.

Загалом принцип допомоги є важливим компонентом системи соціального захисту та спрямований на забезпечення соціальної справедливості та зниження соціальної нерівності. Однак, для того, щоб принцип допомоги працював ефективно, необхідно враховувати індивідуальні потреби громадян, стимулювати людей до самостійності та незалежності, а також створювати прозорі та гнучкі системи соціального захисту [63, с. 65].

Принцип соціальної солідарності передбачає, що кожен член суспільства має відповідати за благополуччя всього співтовариства. Це означає, що громадяни повинні бути готові допомагати тим, хто потребує допомоги, навіть

якщо це безпосередньо не стосується їхніх особистих інтересів. Такий підхід забезпечує справедливий розподіл ресурсів та зниження соціальної нерівності.

Принцип соціальної солідарності є основою багатьох систем соціального захисту. Наприклад, система обов'язкового медичного страхування, яка функціонує у багатьох країнах світу, ґрунтується на цьому принципі. Кожен член товариства повинен сплачувати внески до медичної каси, навіть якщо він не хворіє на даний момент. Це дозволяє забезпечити доступ до медичних послуг для всіх громадян, незалежно від їхнього доходу або стану здоров'я.

Ще одним прикладом є система соціального забезпечення, яка надає допомогу з безробіття, пенсії та інші види допомоги тим, хто не може забезпечити достатній дохід. Ця допомога фінансується за рахунок внесків, які вносять роботодавці та працівники. Таким чином, громадяни з високим доходом фактично допомагають тим, хто потребує підтримки.

Принцип соціальної солідарності також відіграє значну роль у забезпеченні соціальної стабільності. Якщо громадяни відчують, що їхні інтереси не захищені та що система несправедлива, це може призвести до соціальних конфліктів та нестабільності у суспільстві. Навпаки, якщо люди відчують, що їхні потреби враховуються і що вони не залишені віч-на-віч зі своїми проблемами, це сприяє розвитку гармонійного суспільства.

Проте реалізація принципу соціальної солідарності може мати справу з певними труднощами. Деякі громадяни можуть бути не готовими допомагати іншим, особливо якщо це не пов'язано з їхніми власними інтересами. Також можуть виникати питання справедливості, коли деякі громадяни отримують більше допомоги, ніж інші, незважаючи на те, що їхні потреби не є більш критичними.

Щоб забезпечити ефективне функціонування принципу соціальної солідарності, необхідно проводити широку роботу з роз'яснення його суті та значущості. Важливо також забезпечувати прозорість і справедливість у розподілі ресурсів, щоб громадяни розуміли, що їхні внески використовуються для всього суспільства. Крім того, можна проводити різноманітні програми та

заходи, які сприяють розвитку почуття відповідальності та творчості у громадян, а також заохочувати волонтерську діяльність та участь у громадських проектах.

Загалом принцип соціальної солідарності є важливим елементом системи соціального захисту та відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та стабільності в суспільстві. Реалізація цього принципу потребує зусиль та співпраці всіх громадян, але при цьому вона сприяє розвитку почуття відповідальності та участі у суспільному житті, що є важливим фактором для досягнення благополуччя та процвітання всього суспільства [64, с. 49].

1.2. Основні моделі соціального захисту населення

У сучасному світі існують різноманітні системи соціального захисту, які мають різні особливості і відмінності одна від одної. Щоб зрозуміти ці відмінності та спільні риси, вчені розробили класифікацію і створили концепцію «моделей соціального захисту». Деякі моделі можуть бути дуже подібні між собою, а деякі можуть мати лише деякі спільні риси.

Одними з найбільш розповсюджених вважаються класифікації моделей соціального захисту за Лейбфрідом і Еспінг-Андерсеном. Лейбфрід запропонував класифікацію, яка базується на принципі «сімейної схожості». Його чотири моделі представляють собою чотири групи країн:

- Скандинавські країни (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія), де соціальний захист розвинений найкраще;
- «Бісмаркові країни» (Австрія, Німеччина) є прикладами «інституціональної» моделі соціального захисту;
- Англосаксонські країни (Велика Британія, США, Австралія, Нова Зеландія) застосовують «залишкову» модель;
- «Латинське узбережжя» (Іспанія, Португалія, Греція, Італія, Франція) – соціальне забезпечення перебуває в «зародковому» стані.

Еспінг-Андерсен розглянув державні системи соціального захисту з точки зору розбіжностей у політичних ідеологіях і визначив так звані режими соціального захисту: ліберальний, корпоративний, соціал-демократичний, розташувавши їх «справа – наліво», від найменших прихильників державного соціального захисту до найбільших [4, с. 123].

Скандинавська модель соціального захисту – це система соціального захисту, яка була розроблена та реалізована у скандинавських країнах, таких як Данія, Норвегія, Швеція та Фінляндія. Вона ґрунтується на ідеї, що держава має надавати загальний соціальний захист своїм громадянам.

Основні принципи скандинавської моделі соціального захисту включають:

- високі податки та широке державне втручання: держава відіграє активну роль в економіці та забезпечує громадянам широкий спектр послуг та допомоги;
- універсальність: система соціального захисту доступна для всіх громадян, а не тільки для тих, хто найбільше потребує;
- комплексний підхід: система соціального захисту охоплює широкий спектр послуг, включаючи охорону здоров'я, освіту, дитячий захист, пенсійне забезпечення тощо;
- забезпечення рівних можливостей: система соціального захисту спрямована на зниження соціальних нерівностей;
- платоспроможність: скандинавська модель соціального захисту забезпечує громадянам прийнятний рівень життя, що дозволяє їм брати участь у економічному та соціальному житті суспільства;
- гнучкість: система соціального захисту може адаптуватися до змін в економічному та соціальному середовищі;
- компенсація: система соціального захисту забезпечує громадянам компенсацію за втрату доходу чи здоров'я, спричинені різними обставинами, такими як хвороба, інвалідність чи безробіття.

Ключовим елементом скандинавської моделі соціального захисту є державна система охорони здоров'я, яка надає безкоштовну медичну допомогу

всім громадянам. Також важливою є система пенсійного забезпечення, яка забезпечує стабільний дохід для людей похилого віку.

Хоча скандинавська модель соціального захисту має свої переваги, такі як безкоштовна охорона здоров'я та освіта, високий рівень рівності та компенсації за втрати доходу, вона також стикається з критикою за високий рівень податків та бюрократії, що може відлякувати інвесторів та ускладнювати економічне зростання.

Іншою проблемою скандинавської моделі соціального захисту є можливість створення хибного почуття безпеки, оскільки громадяни можуть покладатися на систему соціального захисту та не виявляти достатньої активності у власному добробуті та покращенні своїх умов життя. Також деякі критики вважають, що високі податки та широке державне втручання можуть перешкоджати розвитку приватного сектору та інновацій.

Незважаючи на це, скандинавська модель соціального захисту вважається однією з найуспішніших у світі та забезпечує високий рівень добробуту для своїх громадян. Її принципи та елементи часто використовуються іншими країнами для розробки власних систем соціального захисту [16].

Корпоративна модель або континентальна модель (інша назва – модель Бісмарка) розвивалася у країнах Центральної Європи, таких як Франція, Німеччина та Італія. Вона відрізняється від скандинавської моделі, заснованої на високих податках та широкій державній підтримці тим, що радше заснована на обов'язкових страхових системах та соціальних внесках, зібраних з роботодавців та працівників.

Основні принципи континентальної моделі соціального захисту включають:

- обов'язковість: громадяни зобов'язані сплачувати внески на соціальний захист;
- соціальне страхування: громадяни отримують соціальне забезпечення через обов'язкові страхові програми, які забезпечують їх від втрати доходу, викликаного хворобою, інвалідністю чи безробіттям;

- універсальність: соціальний захист доступний всім, включаючи низькооплачуваних працівників і безробітних;
- розвиток ринку праці: континентальна модель соціального захисту спрямована на підтримку ринку праці, забезпечуючи працівникам безпечні та стабільні умови роботи;
- розумна частка державного регулювання: континентальна модель соціального захисту підтримує баланс між регулюванням державою та свободою ринку;
- відповідальність: громадяни також несуть відповідальність за свій соціальний захист, обов'язково сплачують внески та беруть активну участь у забезпеченні свого добробуту.

Континентальна модель соціального захисту була розроблена для того, щоб забезпечити соціальну рівність, покращити умови життя працівників та створити стабільний ринок праці. Вона є менш витратною, ніж скандинавська модель, оскільки більшість соціального захисту фінансується не з державного бюджету, а з внесків роботодавців і працівників. Проте критики вважають, що система може бути складною і неефективною, а також може спричиняти високі витрати для підприємців, які змушені сплачувати великі суми внесків на соціальне страхування. Крім того, деякі експерти вважають, що континентальна модель соціального захисту не стимулює індивідуальної відповідальності і може створювати залежність від держави.

Тим не менш, континентальна модель соціального захисту продовжує бути популярною у багатьох європейських країнах, і вона продовжує розвиватися та адаптуватися до змінних умов. Деякі країни, такі як Німеччина та Франція, впроваджують реформи, щоб зробити свої системи соціального захисту більш ефективними та стійкими у довгостроковій перспективі [21].

Залишкова модель (Велика Британія) або англосаксонська модель (відома як модель Вільяма Беверіджа) соціального захисту – це модель, заснована на засадах ринкової економіки, де роль держави у забезпеченні соціального захисту обмежена. У цій моделі передбачається, що громадяни повинні самостійно дбати

про свій соціальний захист, ґрунтуючись на своїх доходах, накопиченнях та страхових полісах.

В англосаксонській моделі соціального захисту держава грає обмежену роль, надаючи мінімальні соціальні гарантії у вигляді допомог з безробіття, охорони здоров'я та освіти. Ця модель передбачає, що приватні страхові компанії та приватні роботодавці повинні надавати ширший спектр соціальних гарантій, таких як пенсії, медична страховка та відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами.

Основним принципом англосаксонської моделі соціального захисту є індивідуальна відповідальність. Громадяни повинні самостійно планувати свій соціальний захист та вирішувати, які ризики вони готові взяти на себе. Однак у цій моделі є певні обмеження для тих, хто не в змозі самостійно забезпечити свій соціальний захист, такі як люди з низькими доходами та інваліди. У цих випадках держава надає мінімальну соціальну підтримку.

Однією з головних переваг англосаксонської моделі соціального захисту є її гнучкість та адаптивність до економічних змін. Вона дозволяє індивідуалам швидко адаптуватися до ринкових умов, що змінюються, і приймати самостійні рішення про свій соціальний захист.

Іншим важливим аспектом англосаксонської моделі соціального захисту є її ухил у бік приватного сектора. У цій моделі приватні страхові компанії та роботодавці мають ширші повноваження щодо забезпечення соціального захисту, ніж в інших моделях, де більшість програм соціального захисту фінансується державою. Це дозволяє громадянам мати більше контролю над своїм соціальним захистом і більш гнучко адаптуватися до обставин, що змінюються.

Одним із основних принципів англосаксонської моделі соціального захисту є також інвестиційний підхід. У цій моделі громадянам пропонується інвестувати свої кошти у різні соціальні програми та інструменти, щоб забезпечити свій соціальний захист у майбутньому. Наприклад, роботодавці

можуть запропонувати своїм співробітникам участь у пенсійних фондах, які дозволяють їм зберігати та інвестувати свої гроші для майбутньої пенсії.

Однак, недоліком англосаксонської моделі соціального захисту є те, що вона не завжди здатна забезпечити повноцінний соціальний захист для всіх громадян. На відміну від інших моделей, в яких держава фінансує широкий спектр програм соціального захисту, в англосаксонській моделі соціальний захист більшою мірою залежить від рівня доходів та можливостей індивідуалів. Це може призвести до великої нерівності у соціальному захисті та недостатній допомозі для людей з низькими доходами, пенсіонерів та інших уразливих груп.

В цілому, англосаксонська модель соціального захисту є балансом між ринковою економікою та державною підтримкою. Ця модель передбачає, що приватний сектор може відігравати важливу роль у забезпеченні соціального захисту, але також визнає, що держава має відігравати роль у наданні мінімальної соціальної підтримки для тих, хто не може забезпечити її самостійно. Однак, як і в будь-якій іншій моделі соціального захисту, англосаксонська модель також має свої переваги та недоліки і може бути оптимальною залежно від конкретної країни та її потреб.

Одним із прикладів англосаксонської моделі соціального захисту є система охорони здоров'я у США. У цій системі більшість громадян мають медичну страховку через своїх роботодавців або купують її на ринку страхування.

Таким чином, англосаксонська модель соціального захисту є унікальним підходом до забезпечення соціального захисту, який орієнтований на ринкові принципи та приватний сектор. У цій моделі громадяни мають більше свободи у виборі свого соціального захисту, але також несуть велику відповідальність за власні потреби. Однак, ця модель також має недоліки, такі як нерівність у доступі до соціального захисту та недостатня допомога для вразливих груп [21].

Рудиментарна модель соціального захисту – це модель, яка надає дуже обмежений чи мінімальний захист для населення. Вона використовується в бідних або країнах, де немає достатніх ресурсів або політичної волі для створення більш розвинених систем соціального захисту.

У рамках рудиментарної моделі соціального захисту уряд надає лише базові форми допомоги, наприклад разову фінансову допомогу або пенсію на рівні прожиткового мінімуму. У таких умовах люди змушені покладатися на свої сім'ї та суспільство для допомоги у скрутні моменти, що може бути дуже важким тягарем для всіх.

Недоліки рудиментарної моделі соціального захисту є очевидними. Більшість людей, які потребують допомоги, не можуть отримати достатньо підтримки від уряду, щоб покращити свої умови життя. Це призводить до зростання нерівності та бідності, а також до погіршення здоров'я та освіти у бідних спільнотах. Крім того, рудиментарна модель соціального захисту також може обмежувати економічне зростання та призводити до більш широкого соціального та політичного конфлікту.

Незважаючи на її недоліки, рудиментарна модель соціального захисту може бути першим кроком на шляху до більш розвиненої та просунутої моделі соціального захисту. Це може бути початком поступового розширення прав громадян та розвитку соціального захисту національними урядами [16].

Хоча національні системи соціального захисту сформувалися з урахуванням специфіки економічного, соціального та культурного розвитку країн, вони все ж функціонують на основі одних і тих самих принципів, незважаючи на відмінності в шляхах розвитку, організації, якості та обсязі послуг, а також у методах фінансування.

1.3. Чинники, що впливають на формування системи соціального захисту

Формування системи соціального захисту залежить від багатьох чинників, які можуть охоплювати демографічну, соціальну, політичну та економічну сфери.

Демографічні фактори можуть істотно впливати на формування системи соціального захисту, а саме такі як:

1. Старе населення. Старе населення може призвести до збільшення витрат на соціальний захист, оскільки більшій кількості людей знадобляться пенсійні виплати та медичне обслуговування.

2. Низька народжуваність. Низький рівень народжуваності може призвести до нестачі населення та зменшення робочої сили. Це може призвести до збільшення витрат на соціальний захист, оскільки держава може мати справу зі збільшенням витрат на пенсійне забезпечення та медичне обслуговування.

3. Міграція. Міграція може впливати на витрати на соціальний захист, оскільки деякі групи мігрантів можуть потребувати додаткової підтримки та послуг.

4. Рівень доходів. Рівень доходів впливає на ступінь потреби допомоги соціального захисту. У країнах з високим рівнем бідності та нерівності необхідні щедріші соціальні програми.

5. Освіта. Високий рівень освіти може зменшити необхідність допомоги та соціального захисту. Люди з високим рівнем освіти, як правило, мають більше можливостей на ринку праці та можуть успішніше справлятися зі своїми фінансовими потребами.

6. Здоров'я. Здорові люди можуть мати менші потреби у медичній допомозі та інших соціальних послугах, ніж ті, хто має хронічні захворювання чи інвалідність. У зв'язку з цим стан здоров'я населення може впливати на витрати на соціальний захист [21, 25].

Соціальні чинники також можуть істотно впливати на формування системи соціального захисту. Серед соціальних чинників слід відмітити наступні:

1. Соціальна нерівність. Високий рівень соціальної нерівності може призводити до необхідності щедріших соціальних програм, оскільки бідні та вразливі групи потребують більшої допомоги.

2. Безробіття. Високий рівень безробіття може призвести до збільшення кількості людей, які потребують соціального захисту.

3. Соціальні зміни. Соціальні зміни, такі як зростання кількості самотніх батьків або збільшення кількості молодих людей, які відкладають створення сім'ї, можуть призвести до зміни потреб у соціальному захисті.

4. Інвалідність. Люди з інвалідністю часто потребують додаткової допомоги та послуг, і тому інвалідність може бути фактором, що впливає на формування системи соціального захисту.

5. Соціальний захист дітей. Неповнолітні діти можуть бути вразливими і потребують особливого захисту та підтримки, що може призвести до створення додаткових соціальних програм.

6. Імміграція. Прибуття іммігрантів може призвести до створення нових соціальних програм та послуг для інтеграції іммігрантів у суспільство.

7. Розвиток технологій. Розвиток технологій може призвести до зміни ринку праці та збільшення кількості людей, які потребують додаткової підтримки та навчання для перекваліфікації.

В цілому, соціальні чинники відіграють важливу роль у формуванні системи соціального захисту, оскільки вони допомагають визначити, які групи населення потребують додаткової допомоги та які послуги мають бути створені для задоволення потреб різних груп [21, 25].

Серед політичних чинників, які здійснюють вплив на формування системи соціального захисту населення слід виділити:

1. Ідеологічні установки. Політичні ідеології, такі як соціалізм, лібералізм чи консерватизм можуть впливати на те, які види соціального захисту надаються, яким чином і в якому обсязі.

2. Рівень політичної стабільності. Система соціального захисту може бути більш розвиненою та стабільною у країнах, де є стабільність політичної влади, та навпаки.

3. Розмір та склад уряду. Розмір та склад уряду можуть впливати на політичну волю та наявність ресурсів для розробки та реалізації соціальних програм.

4. Вплив лобі. Впливові лобістські групи та корпорації можуть впливати на рішення, які приймає уряд, включаючи рішення щодо соціального захисту.

5. Фінансові обмеження. Фінансові обмеження можуть істотно впливати на те, які соціальні програми можуть бути створені і в якому обсязі, залежно від того, скільки коштів держава може виділити на це.

6. Реформи. Політичні реформи можуть призвести до зміни системи соціального захисту як у позитивному, так і в негативному сенсі.

7. Міжнародні зобов'язання. Міжнародні договори та угоди також можуть впливати на систему соціального захисту, наприклад, заохочуючи держави приймати певні види соціального захисту або встановлюючи обмеження щодо її розвитку.

Ці фактори можуть істотно впливати на те, як формується система соціального захисту, які соціальні програми створюються і як вони реалізуються. Урядові рішення щодо соціального захисту зазвичай є результатом складної взаємодії між різними політичними, економічними та соціальними факторами [20, 25].

Економічні чинники грають значну роль у формуванні системи соціального захисту, оскільки забезпечують її фінансову базу. Деякі з економічних факторів, що впливають на формування системи соціального захисту, включають:

1. Рівень економічного розвитку. Ступінь розвитку економіки є ключовим фактором, що визначає можливості та межі системи соціального захисту. У розвиненіших економіках є більше ресурсів для інвестування у соціальний захист.

2. Рівень зайнятості та заробітної плати. Рівень зайнятості та рівень заробітної плати безпосередньо пов'язані з фінансовою базою системи соціального захисту. Чим більше людей працюють і отримують високу заробітну плату, тим більше податкових доходів надходитиме до бюджету, що забезпечить більш ефективну систему соціального захисту.

3. Демографічні фактори. Демографічні зміни, такі як збільшення кількості людей похилого віку або зниження народжуваності, можуть призвести до збільшення витрат на соціальний захист, що, в свою чергу, може вимагати перегляду бюджету.

4. Зростання економіки та інфляція. Зростання економіки може призвести до збільшення податкових надходжень до бюджету, що забезпечить ефективнішу систему соціального захисту. Однак за високих темпів інфляції витрати на соціальний захист також можуть збільшуватися.

5. Рівень оподаткування. Рівень податкового навантаження може впливати на загальне фінансування системи соціального захисту. Через високий рівень податкового навантаження може виникнути опір з боку платників податків, а за дуже низького рівня оподаткування не буде достатньо коштів для забезпечення ефективної системи соціального захисту.

Таким чином, формування системи соціального захисту включає безліч факторів: демографічні, соціальні, політичні та економічні. Населення, його вікова структура та склад, рівень доходів, рівень економічного розвитку, політична стабільність, а також система цінностей та переконань громадян – все це впливає на формування системи соціального захисту. Метою будь-якої системи соціального захисту є забезпечення гідного життя для всіх членів суспільства та підтримання соціальної справедливості. Тому важливо знайти баланс між фінансовою стійкістю державної системи соціального захисту та достатнім рівнем соціального захисту для тих, хто його потребує [21, 25].

РОЗДІЛ 2

ДОСВІД США ЩОДО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

2.1. Історія формування та основні елементи системи соціального захисту населення в США

Історія формування системи соціального захисту у США починається наприкінці IX століття, коли головним викликом для країни стало подолання соціальних протиріч та усунення нерівності між бідними та багатими. На той час економічне зростання призвело до значного збільшення кількості іммігрантів і сильного зростання промисловості, що призвело до появи таких проблем, як дитяча праця, безробіття, бідність і нерівність.

У 1912 році конгрес США ухвалив закон про компенсацію робітників, який забезпечував оплату за втрату працездатності внаслідок травм на робочому місці. Закон надавав фінансову допомогу постраждалим працівникам та їхнім сім'ям у разі інвалідності чи смерті. Це був перший крок до створення системи соціального захисту у США [3, с. 25].

У 1935 році президент Франклін Рузвельт підписав Закон про соціальне забезпечення, який став основою для створення системи соціального захисту в США. Закон був прийнятий у відповідь на Велику депресію, яка почалася в 1929 році і призвела до тяжких економічних та соціальних наслідків для багатьох американців. Закон про соціальне забезпечення встановив систему федерального соціального страхування, яка включала пенсії, страхування від безробіття і медичне страхування. Головною метою закону було забезпечити соціальний захист для людей похилого віку, інвалідів та малозабезпечених громадян [3, с. 27].

Пенсійна програма була заснована на принципі обов'язкового страхування, відповідно до якого роботодавець та працівник сплачували внески до федерального пенсійного фонду. Внески ґрунтувалися на заробітній платі

працівника, і чим вищий дохід, тим більше вписувалося пенсійних накопичень. Вік для отримання пенсії було встановлено на 65 років, і перший пенсійний платіж було виплачено 1940 року.

Програма соціального страхування від безробіття передбачала виплату допомоги по безробіттю для працівників, які втратили роботу за незалежними від них обставинами. Система ґрунтувалася на зборі внесків від роботодавців і сума виплати допомоги залежала від зарплати працівника.

Медичне страхування включало програму медичного обслуговування для малозабезпечених громадян, так звану Medicaid, і програму медичного страхування для літніх людей – Medicare. Обидві програми ґрунтувалися на федеральному фінансуванні та надавали медичну допомогу громадянам, неспроможним оплатити медичні послуги самостійно [7, с. 35-36].

Окремий Закон про медико-соціальну допомогу (Medicaid) у США був прийнятий у 1965 році і призначений для надання медичної допомоги малозабезпеченим та низькооплачуваним громадянам. Програма Medicaid є федеральною та штатною, тобто фінансується як на федеральному, так і на штатному рівні.

Medicaid фінансується за рахунок збору податків та внесків від штатів та федерального уряду. Програма надає медичну допомогу громадянам з низьким рівнем доходу, вагітним жінкам, дітям, інвалідам та людям похилого віку. Стандарти та умови програми визначаються кожним штатом окремо, але федеральний уряд встановлює загальні принципи та нормативи, які мають бути дотримані всіма штатами [44, с. 31].

Програма Medicaid охоплює широкий спектр медичних послуг, включаючи візити до лікаря, госпіталізацію, ліки, стоматологічні послуги, психологічну допомогу та реабілітаційні послуги. Однак послуги, які вона надає, можуть відрізнятись у різних штатах. Кожен штат також може визначити власні правила кваліфікації для участі у програмі, такі як доходні обмеження та вимоги щодо проживання у штаті.

Вартість медичної допомоги оплачується федеральним та штатним урядом у певній частці. Штати можуть вибирати, які послуги і в якому обсязі вони надають, однак вони зобов'язані дотримуватися мінімальних вимог, встановлених федеральним урядом. Крім того, федеральний уряд встановлює максимальний прибутковий рівень, при якому громадянин може бути визнаний кваліфікованим для отримання медичної допомоги через Medicaid.

Важливо, що програма Medicaid не обмежується лише медичною допомогою. Деякі штати також надають додаткові соціальні послуги, такі як допомога з оплатою оренди, харчування та інші послуги, які можуть допомогти людям, які перебувають у скрутній життєвій ситуації [44, с. 32-33].

Закон про медико-соціальну допомогу в США було значно розширено у 2010 році з ухваленням Закону про відповідальну медичну допомогу (AffordableCareAct). Цей закон розширив програму Medicaid, щоб вона охоплювала більше людей, а також запровадив нові вимоги, такі як наявність страховки на медичні послуги у всіх громадян США [44, с. 34].

У 1972 році було прийнято програму із забезпечення інвалідів соціальними пенсіями (SocialSecurity). Ця програма надає інвалідам фінансову підтримку, яка може бути використана на життєво важливі потреби, такі як оплата житла, харчування, медичні витрати та інші витрати.

Щоб мати право на отримання інвалідних пенсій, людина має відповідати певним критеріям, встановленим соціальним забезпеченням. Одним із таких критеріїв є наявність значної фізичної чи психічної інвалідності, яка перешкоджає людині працювати. Іншими факторами, які можуть впливати на отримання пенсії, є вік, трудовий стаж та дохід.

Розмір інвалідних пенсій залежить від кількох факторів, включаючи доходи та кількість років роботи, в які інвалід був зайнятий та сплачував внески до системи соціального забезпечення. Пенсійні виплати можуть починатися у віці від 18 до 65 років, залежно від того, наскільки серйозна інвалідність та як довго вона триватиме.

Програма соціального забезпечення також надає підтримку сім'ям інвалідів, дітям чи подружжю. Якщо інвалід не може працювати через свою інвалідність, його сім'я може отримувати соціальні пенсії у розмірі до 50% від його пенсії.

Важливо відзначити, що програма соціального забезпечення призначена для забезпечення фінансової підтримки інвалідам, а не для повної заміни доходу. Багато інвалідів все ще можуть зіткнутися з фінансовими труднощами, тому багато штатів також надають додаткові соціальні послуги та програми, щоб допомогти інвалідам упоратися з фінансовими труднощами та отримати необхідну допомогу [44, с. 41-42].

З 2000 року система соціального захисту США продовжувала розвиватися і вдосконалюватися. У цей період були внесені деякі зміни до програм соціального захисту, які вплинули на життя багатьох американців.

В 2001 року було ухвалено закон про податкові знижки та економічне стимулювання (EconomicGrowthandTaxReliefReconciliationAct), який передбачав скорочення податків та підвищення державних витрат на оборону. Цей закон також вніс зміни до програми забезпечення інвалідів соціальними пенсіями, що призвело до посилення критеріїв отримання пенсії [44, с. 47].

У 2003 році було ухвалено закон про зміну медичної системи (MedicarePrescriptionDrug, Improvement та ModernizationAct), який вніс зміни до програми медичної допомоги для літніх та інвалідів (Medicare). Він був спрямований на покращення та модернізацію системи медичного обслуговування в США, а також на розширення доступу до лікарських препаратів для людей похилого віку та людей з інвалідністю.

Однією з головних складових закону було створення програми MedicarePart D, яка надає пацієнтам можливість отримувати лікарські препарати за зниженими цінами. Програма передбачає участь приватних страхових компаній, які пропонують різні плани щодо надання лікарських засобів за низькими цінами. MedicarePart D призначена для пацієнтів, які мають право на

отримання медичної допомоги через програму Medicare, включаючи людей з інвалідністю та людей похилого віку.

Закон також передбачав розширення можливостей для пацієнтів отримувати медичні послуги вдома та надання більшого вибору планів медичного страхування для людей похилого віку.

Крім того, закон про зміну медичної системи включав заходи щодо посилення боротьби з шахрайством у системі медичного обслуговування, а також щодо покращення системи управління та контролю за якістю медичних послуг.

Загалом закон про зміну медичної системи був спрямований на вдосконалення системи медичного обслуговування в США та розширення доступу до лікарських препаратів для людей похилого віку та людей з інвалідністю. Однак, як і багато інших законів у галузі медичного страхування в США, він викликав дебати та критику, особливо щодо ролі приватних страхових компаній у програмі MedicarePart D та високої вартості лікарських препаратів у США [63, с. 37-39].

Закон про доступну медичну страховку (AffordableCareAct), також відомий як Obamacare, був прийнятий у 2010 році і є одним із найбільших реформаторських законів в історії системи охорони здоров'я США. Він був спрямований на покращення доступності медичного страхування та якості медичних послуг для всіх громадян США, у тому числі для людей з низьким доходом, людей похилого віку та людей зі схильністю до захворювань.

Основні положення закону включають такі заходи:

1) **Обов'язкове страхування.** Закон вимагає від усіх громадян США мати медичне страхування або виплатити штраф. Метою цього заходу є розширення кількості застрахованих громадян та зниження вартості медичних послуг за рахунок зменшення кількості не застрахованих людей.

2) **Обов'язкові мінімальні стандарти страхування.** Закон встановив мінімальні стандарти для якості медичного страхування, включаючи обов'язкове

надання певного списку медичних послуг та заборону на відмову у наданні страховки на основі схильності до захворювання.

3) Субсидування страхування. Закон передбачає фінансову допомогу людям з низьким доходом, щоб вони могли придбати медичну страховку. Це знижує вартість страховки та розширює доступність медичного обслуговування.

4) Розширення програм Medicaid та CHIP. Закон розширив програми Medicaid та CHIP, які надають безкоштовну або недорогу медичну допомогу для бідних та малозабезпечених сімей з дітьми.

5) Заборона дискримінації. Закон забороняє страховим компаніям відмовляти у страхуванні на основі статі, віку чи здоров'я.

6) Профілактичні заходи. Закон зобов'язує страхові компанії надавати безкоштовні профілактичні заходи, такі як щеплення, скринінг на раннє виявлення захворювань тощо [7, с. 44-45].

Іншим важливим елементом АСА є створення заявленої національної бази даних про забезпечення охороною здоров'я, яка міститиме інформацію про медичні поліси, плани та вартість медичних послуг. База даних також призначена для спрощення процесу порівняння та вибору медичних страховок.

Проте реалізація АСА не була гладкою. Кілька разів було подано судові позови, спрямовані на відміну закону або його окремих положень. Також було висловлено побоювання щодо можливих негативних наслідків, таких як збільшення вартості медичного обслуговування та скорочення доступності до певних видів медичних послуг.

Проте багато експертів вважають, що АСА мав позитивний ефект на систему охорони здоров'я в США. Кількість незастрахованих громадян США значно знизилася, а доступність та якість медичних послуг покращилась. Крім того, АСА стала основою для низки наступних законодавчих ініціатив, спрямованих на покращення системи охорони здоров'я у США [7, с. 46-47].

Загалом система соціального захисту в США продовжує розвиватися та вдосконалюватися, з фокусом на покращенні доступності медичної допомоги та захисті прав споживачів. Тим не менш, питання доступності та якості медичної

допомоги, а також бідності та нерівності в доходах залишаються актуальними викликами для системи соціального захисту в США.

2.2. Порівняльний аналіз системи соціального захисту населення в США та Україні

Системи соціального захисту в США та в Україні мають свої особливості, переваги та недоліки. Розглянемо особливості формування соціального захисту за різними напрямками, а саме:

1. Охорона здоров'я. Система охорони здоров'я у США та Україні має багато відмінностей, починаючи від фінансування та закінчуючи організацією та доступністю медичних послуг.

У США система охорони здоров'я фінансується переважно через приватні страхові компанії та прямі платежі за медичні послуги, які часто покриваються роботодавцями. Також існує федеральна програма медичної допомоги для громадян з низьким доходом (Medicaid) та програма медичної допомоги для людей похилого віку (Medicare), які фінансуються з федерального бюджету та податків громадян. В Україні охорона здоров'я фінансується здебільшого з державного бюджету, а також через обов'язкове медичне страхування, яке оплачується роботодавцями та громадянами. Крім того, існує програма державних гарантій на безоплатну медичну допомогу, яка фінансується з бюджету.

У США доступність медичних послуг залежить від наявності страховки та фінансового стану громадян. Люди, які не мають страховки, можуть отримати медичну допомогу лише в екстрених випадках. В Україні безкоштовна медична допомога доступна всім громадянам, незалежно від наявності страховки чи фінансового стану. Проте, якість медичної допомоги може відрізнятися залежно від регіону та медичного закладу.

У США якість медичної допомоги загалом вища, ніж в Україні. У США використовуються більш сучасні технології та методи лікування, а також є більше спеціалізованих медичних закладів. Однак, вартість медичних послуг у США значно вища, що може призводити до відмови у лікуванні через брак фінансів. Щодо системи медичного страхування, то у США вона є складною та нерівномірною. Більшість американців одержують страховку через своїх роботодавців, але є й інші способи отримання страховки. В Україні існує обов'язкове медичне страхування, яке покриває більшу частину медичних послуг.

Витрати на охорону здоров'я у США на душу населення є одними з найвищих у світі, при цьому охоплення медичними послугами не досягає всіх верств населення. В Україні витрати на охорону здоров'я на душу населення є значно нижчими, але також є проблеми доступності якісної медичної допомоги.

У США інновації в охороні здоров'я розвиваються на високому рівні завдяки приватним дослідницьким центрам та інвестиціям у науку. В Україні інновації у охороні здоров'я розвиваються повільніше та мають більш обмежене застосування. Незважаючи на це, останніми роками в країні спостерігається активне зростання інтересу до використання нових технологій у сфері охорони здоров'я. Наприклад, впровадження електронної медичної картки для кожного пацієнта, розвиток онлайн-сервісів для запису на прийом та консультацій лікарів, а також створення баз даних для аналізу медичних даних та покращення якості медичної допомоги [63, 78].

Порівняно з попереднім роком частка витрат на охорону здоров'я в державному бюджеті України зменшилася, що пов'язано зі збільшенням загальних видатків на фінансування сектору безпеки та оборони.

Порівняно з попереднім роком у національній валюті видатки на охорону здоров'я зменшилися на 10%. Однак у доларовому еквіваленті скорочення помітніше і становить майже 40% (рис. 2.1). Цей показник більш реально відображає виклики для повноцінного забезпечення надання медичної допомоги наступного року.

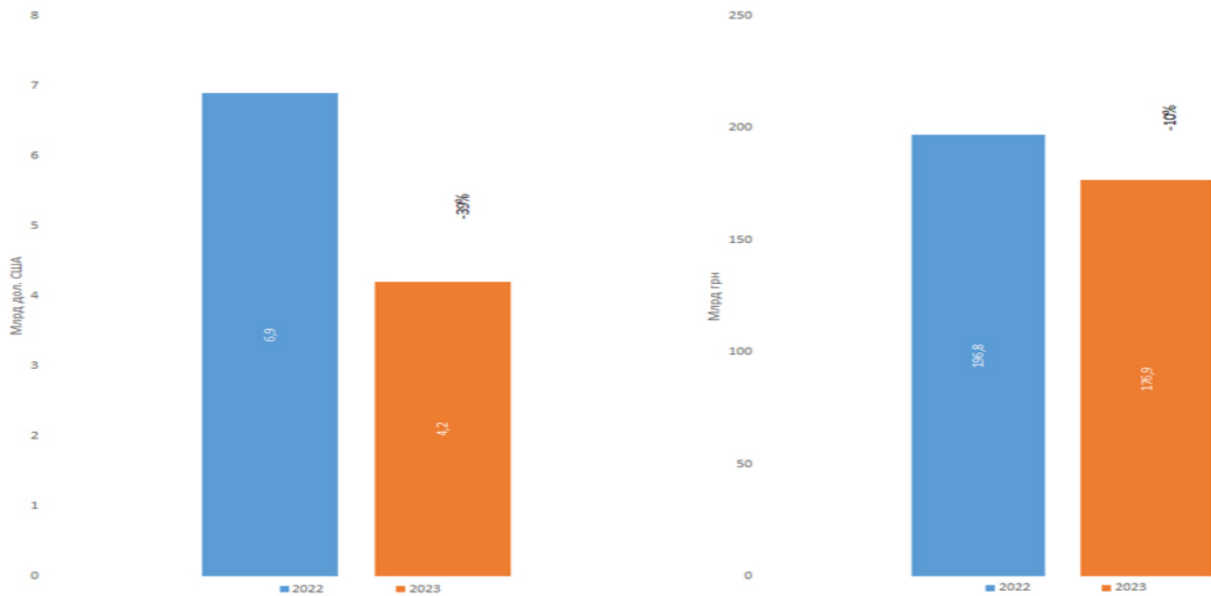

Рис. 2.1. Загальні державні видатки на охорону здоров'я у національній валюті та доларовому еквіваленті у 2022 та 2023 р [23].

Нижче наведено дані у порівнянні видатків з бюджету на охорону здоров'я в США та Україні (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Сума державних видатків на систему охорони здоров'я, млрд. дол. [102].

	Україна	США
2022	194,3	997
2023	176,9	1525

Загальні державні видатки на охорону здоров'я на 2023 р. становлять 176,9 млрд грн, що відповідає 6,8% від усіх бюджетних коштів.

Для розрахунку відсотка від ВВП необхідно поділити загальні видатки на ВВП та помножити на 100%. Отже, будемо використовувати формулу:

$$\text{Відсоток} = (\text{Загальні видатки} / \text{ВВП}) * 100\%.$$

ВВП України у 2022 році – 5191028 млрд. грн. $(176,9 \text{ млрд. грн.} / 5191028 \text{ млрд. грн.}) * 100\% \approx 3,41\%$. Тепер порахуємо для США. ВВП США у 2022 році – 25.46 трлн. Доларів. $(1525 \text{ млрд. доларів} / 25.46 \text{ трлн доларів}) * 100\% \approx 5,98\%$. Отже, відсоток витрат на охорону здоров'я в Україні у 2023 році становитиме приблизно 3,41%. А відсоток видатків від ВВП у США становитиме приблизно 5,98%.

2. Пенсійне забезпечення. У США вік виходу на пенсію за програмою соціального забезпечення (SocialSecurity) залежить від року народження та поступово збільшується. Для тих, хто народився у 1960 році та пізніше, повний вік виходу на пенсію становить 67 років. Однак, можливо виходити на пенсію і раніше, але при цьому розмір пенсії буде меншим. В Україні вік виходу на пенсію залежить від стажу роботи та становить 60 років для жінок та 63 роки для чоловіків. Однак для тих, хто має стаж понад 30 років (для жінок) або 35 років (для чоловіків), можливий вихід на пенсію і раніше.

Щодо фінансування, то у США пенсії за програмою соціального забезпечення фінансуються із загального бюджету, який формується із внесків працівників та роботодавців, а також із доходів від інвестицій. Розмір внесків визначається за такою формулою, яка залежить від заробітної плати працівника. Крім цього, існують також додаткові пенсійні програми, до яких можна вносити свої гроші, наприклад індивідуальні пенсійні рахунки. В Україні пенсії фінансуються із пенсійного фонду, який формується із внесків роботодавців та працівників, а також із доходів від інвестицій. Розмір внесків визначається за такою формулою, яка залежить від заробітної плати працівника. В Україні також є додаткові пенсійні програми, до яких можна вносити свої гроші, наприклад, накопичувальні пенсійні фонди.

Середній розмір пенсії у США вищий, ніж в Україні. Розмір пенсії залежить від багатьох чинників, як-от тривалість роботи, рівень доходу, наявність пенсійних накопичень тощо. У 2021 році середній розмір пенсії в США становив близько 1543 доларів на місяць.

В Україні система пенсійного забезпечення є обов'язковою для всіх громадян і включає загальну систему пенсійного страхування, державну пенсійну систему та додаткову накопичувальну систему. Розмір пенсії в Україні залежить від тривалості страхового стажу та суми страхових внесків, які були сплачені упродовж цього періоду.

Згідно з інформацією на сайті Пенсійного фонду України, середній розмір пенсії в Україні у квітні 2023 року становив близько 4510 гривень (близько 160

доларів США) на місяць. Таким чином, середній розмір пенсії у США значно вищий, ніж в Україні. Однак, варто враховувати, що рівень життя та витрати на життя у цих країнах також значно відрізняються, що може вплинути на розмір пенсії та її достатність для життя [61, 81]. Якщо порівняти пенсії в США та в Україні у відносних величинах, то в США пенсіонери отримують більшу частку від своєї заробітної плати, ніж в Україні (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Порівняння пенсій США та України у відносних величинах

	США	Україна
Середня пенсія	1,657 \$	160 \$
Середня зарплата	4,300 \$	459 \$
Відношення середньої пенсії до середньої зарплати	38.55%	34.86%

3. Соціальна допомога. Система соціальної допомоги в США фінансується з федерального бюджету, податкових надходжень і пожертвувань, а також в деяких випадках із фондів, створених за допомогою інвестицій у акції та інші активи. В Україні соціальна допомога фінансується з державного бюджету та окремих фондів, створених за рахунок податкових та інших доходів.

У США доступні різні види соціальної допомоги, такі як медична допомога, пенсійні виплати, допомога безробітним, фудстемпи, гранти на навчання і т.д. В Україні також є низка подібних видів соціальної допомоги, але їх кількість та рівень фінансування значно нижчі, ніж у США.

Рівень соціальної допомоги в США загалом вищий, ніж в Україні. Наприклад, розміри допомоги з безробіття та пенсійних виплат у США в середньому вищі, ніж в Україні. Однак, це не означає, що всі, хто потребує допомоги, отримують її в достатньому обсязі в США. В Україні також є проблеми з низьким рівнем соціальної допомоги, а також з недостатньою доступністю деяких видів допомоги для верств населення, що найбільше її потребують.

У США система соціальної допомоги вважається однією з найефективніших і найпрозоріших у світі. Програми, такі як Medicare, Medicaid,

SocialSecurity та інші, надають величезну кількість допомоги нужденним людям. Ці програми мають чіткі критерії надання допомоги та суворо контролюються, щоб запобігти зловживанню та шахрайству. Крім того, у США існує широка мережа некомерційних організацій, які надають соціальну допомогу, підтримку та консультації для людей, що цього потребують.

В Україні система соціальної допомоги також існує, але вона не є настільки ефективною і прозорою, як у США. Незважаючи на наявність безлічі законів та програм, які призначені для надання допомоги людям, в Україні все ще існують серйозні проблеми з наданням допомоги нужденним. Недостатній фінансовий бюджет, обмежені можливості та проблеми з корупцією часто стають причиною того, що багато людей не отримують ту допомогу, яка їм потрібна. Однак існують також некомерційні організації та благодійні фонди, які надають допомогу та підтримку нужденним людям [34, 35].

4. Освіта. Система освіти в США та Україні має свої особливості, причому вони відрізняються одна від одної не лише у структурному плані, а й у організаційному, фінансовому та законодавчому.

У США освіта організована на трьох рівнях: початкова, середня та вища. Обов'язкова початкова освіта всім дітям віком від 6 до 18 років. Середня освіта включає два цикли: junior high school (7-9 класи) і senior high school (10-12 класи). Вища освіта в США представлена вищими, коледжами та університетами. Навчання в університетах є платним і може сягати дуже високих цін.

В Україні система освіти також організована на трьох рівнях: початкова, середня та вища. Початкова освіта для всіх дітей є обов'язковою і триває 4 роки. Середня освіта включає 9 класів, а потім учні можуть продовжити навчання в 10-11 класах, щоб отримати повну середню освіту. Вища освіта в Україні також представлена вузами та коледжами, і є платною.

В США освіта фінансується з різних джерел, включаючи федеральний, штатний та місцевий уряди, приватні організації та фонди, а також самі навчальні заклади. У 2022 році витрати на освіту становили близько 1,3 трильйона доларів, що становить приблизно 6,2% ВВП США.

Федеральний уряд США виділяє субсидії на освіту, включаючи програму фінансування освіти на рівні вищої освіти Pell, гранти на дослідження та федеральні позики на освіту. Витрати на освіту в штатах залежать від їхнього економічного та фінансового становища, а також від їхнього населення. У деяких штатах, таких як Каліфорнія, витрати на освіту складають більшу частину загального бюджету штату.

Освіта в Україні фінансується здебільшого з державного бюджету, а також із додаткових джерел, таких як благодійні організації та міжнародні гранти. Якщо порівняти витрати на освіту відносно ВВП, то в США вони вищі, ніж в Україні (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Порівняння витрат на освіту США та України

	США	Україна
Витрати на освіту	1,3 трлн. доларів	153,7 млрд. грн.
ВВП у 2022 році	25.46 трлн. доларів	5191028 млрд. грн.
Витрати на освіту відносно ВВП	5,1%	2,96%

Слід зазначити, що фінансування освіти в Україні залишається недостатнім, що призводить до низької оплати праці вчителів та поганого стану матеріально-технічної бази навчальних закладів.

В Україні також є проблема з недостатнім фінансуванням наукових досліджень, що ускладнює розвиток науки та технологій у країні [87, 88].

5. Житлова допомога. У США є кілька програм житлової допомоги, у тому числі програми для низько- та середньодохідних сімей, програми для інвалідів, програми для колишніх в'язнів, програми для ветеранів тощо. Однією з найвідоміших програм є програми житлового вибору (HousingChoiceVoucherProgram), більш відома як Section 8. Вона надає субсидоване житло для сімей, які мають дохід нижче за певний рівень. У рамках цієї програми сім'ї можуть обирати житло на приватному ринку, а держава компенсує частину їхньої орендної плати. У США також є програма «Секція 811», яка надає житло для людей з інвалідністю.

В Україні житлова допомога надається через кілька програм. Однією з найвідоміших програм є програма «Доступне житло» для молодих сімей та багатодітних сімей з низьким доходом. Також існує програма для військових, які потребують житла, а також людей з обмеженими можливостями. Проте в Україні нестача доступного житла для людей із низькими доходами залишається серйозною проблемою. Доходи середньостатистичних українців нижчі, ніж у США, що означає, що доступ до субсидованого житла в Україні є більш критичним питанням. У той же час, у США житло в приватному секторі зазвичай дорожче, ніж в Україні, і багато людей з низькими доходами можуть мати справу з проблемою доступності житла на ринку житла.

Також у США є проблеми соціальної нерівності у доступності житла, пов'язані з расовими та етнічними відмінностями. В Україні проблема соціальної нерівності також існує, але вона пов'язана з доступністю житла на ринку та низьким рівнем доходів у більшості населення [87, 88].

6. Допомога інвалідам. У США інвалідом вважається людина, яка має фізичні чи розумові порушення, які суттєво обмежують її здатність виконувати повсякденні завдання. В Україні інвалідність визначається наявністю захворювання, травми чи вад розвитку, що також обмежує здібності людини. У США інваліди можуть отримувати виплати залежно від свого статусу інвалідності та відпрацьованого виробничого стажу. В Україні інваліди одержують пенсію, а також можуть отримувати додаткові виплати.

У США інвалідам доступні спеціальні послуги, такі як транспортне обслуговування, допомога у побуті, медичні послуги та освіта. Однак доступність цих послуг може бути обмежена залежно від штату та міста проживання. В Україні доступність послуг для інвалідів обмежена через недостатнє фінансування системи охорони здоров'я та соціального захисту. У США законодавство про захист прав інвалідів суворо регулює умови доступності громадських місць та будівель, а також вимагає забезпечення рівних можливостей для інвалідів у трудовій діяльності та освіті. В Україні

законодавство також передбачає захист прав інвалідів, але ці права часто не дотримуються в практичній діяльності.

Таким чином, система допомоги інвалідам у США та Україні має свої особливості. У США більше уваги приділяється доступності послуг та правовому захисту, тоді як в Україні основною проблемою є недостатнє фінансування та обмеженість послуг [56, 88].

7. Допомога військовим та ветеранам. У США система допомоги військовим і ветеранам влаштована на федеральному рівні і включає такі організації, як Міністерство ветеранів (VA) і Національна асоціація ветеранів (VFW). VA забезпечує медичне обслуговування та компенсації для ветеранів, а VFW надає підтримку, допомогу та навчання ветеранам та їхнім сім'ям. В Україні система допомоги ветеранам переважно регулюється на місцевому рівні. Існують організації, такі як Спілка ветеранів України, які надають деяку допомогу та підтримку ветеранам та їхнім сім'ям, але рівень фінансування та охоплення далекий від того, що є у США.

Однією з ключових відмінностей між системами допомоги військовим та ветеранам у двох країнах є рівень фінансування. У США держава виділяє величезні суми на підтримку військових та ветеранів, тоді як в Україні фінансування цієї сфери значно менше. Це може спричинити те, що деякі ветерани в Україні залишаються без належної допомоги та підтримки. Крім того, у США існує більш розвинена система освіти та підготовки військових та ветеранів для громадянського життя. Організації, такі як VFW, надають навчання та підготовку ветеранів для нової кар'єри та допомагають їм адаптуватися до життя після служби. В Україні такі організації теж існують, але рівень їх розвитку та охоплення набагато менший.

Незважаючи на суттєві відмінності, обидві системи допомоги військовим та ветеранам у США та Україні спрямовані на досягнення спільної мети – забезпечення підтримки та захисту тих, хто служив своїй країні [75, 81].

РОЗДІЛ 3

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

3.1. Нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту населення

Нормативно-правове забезпечення у сфері соціального захисту населення визначається законами, постановами, наказами та іншими правовими актами, які регулюють питання соціальної політики, допомоги та підтримки громадян у різних життєвих ситуаціях. Основні напрямки нормативного забезпечення у сфері соціального захисту населення в різних країнах світу включають:

1. Конституційні положення: багато конституцій визначають основні права та свободи громадян, включаючи право на соціальний захист. Наприклад, Конституція України визначає соціальні та економічні права громадян, а також зобов'язання держави забезпечувати соціальний захист.

2. Закони з соціального захисту: багато країн мають закони, які регулюють соціальний захист. Ці закони можуть визначати порядок надання соціальних послуг, умови отримання допомоги, види соціальних виплат і т. д.

3. Постанови та накази уряду: урядові постанови та накази можуть визначати конкретні аспекти реалізації соціальної політики, а також регулювати питання фінансування соціальних програм.

4. Міжнародні угоди та конвенції: країни можуть брати участь у міжнародних угодах та конвенціях, які визначають стандарти соціального захисту. Ці документи можуть впливати на розробку внутрішніх нормативних актів та забезпечення прав громадян у сфері соціального захисту.

5. Бюджетні закони: бюджетні закони визначають обсяги фінансування для соціальних програм, допомоги та інших заходів соціального захисту.

6. Податкове законодавство: податкові закони можуть містити положення про пільги та податкові стимули для соціально вразливих груп населення та соціальних організацій.

7. Адміністративні регуляції та стандарти: адміністративні нормативи та стандарти можуть визначати процедури надання соціальних послуг та встановлювати вимоги до їхньої якості.

8. Стратегії та програми соціального захисту: країни можуть розробляти стратегії та програми соціального захисту, які визначають пріоритети та завдання у сфері соціальної політики. Ці документи встановлюють ключові напрямки діяльності в галузі соціального захисту та визначають механізми їх реалізації.

9. Стандарти соціального обслуговування: розроблення та впровадження стандартів соціального обслуговування може гарантувати якість та доступність послуг у сфері соціального захисту. Ці стандарти визначають норми та вимоги до надання соціальних послуг на різних рівнях.

10. Моніторинг та оцінка соціальних програм: системи моніторингу та оцінки дозволяють визначити ефективність соціальних програм, виявити проблеми та внести корективи до стратегій соціального захисту. Ці процеси є важливою частиною управління соціальними ресурсами та забезпеченням якісної допомоги.

11. Законодавство про працю та соціальне страхування: законодавство, яке регулює трудові відносини та системи соціального страхування, є важливим аспектом соціального захисту. Воно встановлює права та обов'язки працівників, а також механізми компенсації у випадку втрати працездатності, безробіття чи інших обставин.

12. Права людини та соціальна юстиція: забезпечення соціального захисту часто пов'язане з реалізацією прав людини та забезпеченням соціальної юстиції. Правові гарантії є важливим інструментом для захисту громадян від дискримінації та несправедливих обмежень у доступі до соціальних послуг.

13. Інституційна структура соціального захисту: створення та розвиток інституцій, що відповідають за соціальний захист, є важливим елементом нормативно-правового забезпечення. Це може включати створення соціальних служб, фондів соціального страхування та інших механізмів.

14. Інтернаціональне законодавство: Деякі аспекти соціального захисту можуть бути врегульовані міжнародним законодавством. Наприклад, конвенції Міжнародної організації праці (МОП) та інші міжнародні документи можуть визначати стандарти у галузі праці та соціального захисту.

Ці аспекти нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту взаємодіють та створюють систему, яка забезпечує захист прав та інтересів громадян у різних сферах їхнього життя. Забезпечення соціального захисту через вищезазначені нормативні акти дозволяє державі та соціальним службам ефективно координувати та регулювати соціальні програми з метою підтримки громадян у різних життєвих ситуаціях.

Основою нормативно-правового механізму державного управління системою соціального захисту є законодавчі та нормативно-правові документи, які можна згрупувати залежно від суб'єкту їх видання (табл. 3.1) [103].

Таблиця 3.1

Законодавчі та нормативно-правові документи у сфері соціального захисту населення

№	Типи документів	Види	Приклади нормативно-правових документів
1.	Регламентуючі, дорадчі документи світового співтовариства	Акти, декларації, пакти, конвенції, рекомендації, резолюції ООН, ВООЗ, МОП, ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ тощо.	Всесвітня декларація ООН «Про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей», Європейська соціальна хартія, Європейський кодекс соціального забезпечення, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Конвенції МОП із соціальних питань, Конвенція ООН про права дитини, Конвенція ООН про права інвалідів тощо.

№	Типи документів	Види	Приклади нормативно-правових документів
2.	Внутрішньо державні юридичні акти	Конституція, Закони, Укази, розпорядження Президента України, постанови уряду України, накази, рішення колегій та інструкції Міністерства соціальної політики	Конституції України (Ст. 3, 36, 40, 43, 46, 47, 48, 49, 52, 53). Закони України: «Про соціальні послуги», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», «Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних»; «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»; «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», Концепція реформування системи соціальних послуг, Державна стратегія регіонального розвитку, Національна стратегія у сфері прав людини, Стратегія реформування системи надання соціальних послуг тощо.
3.	Документи суб'єктів України, які забезпечують реалізацію законів на своїй території	Регіональні програми	Регіональні програми: Комплексна програма з соціальної підтримки, реабілітації осіб, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, та членів їхніх сімей у Дніпропетровській області на

№	Типи документів	Види	Приклади нормативно-правових документів
			<p>2020 – 2025 роки; Про Програму соціального захисту та підтримки дітей у Дніпропетровській області на 2021 – 2025 роки; Регіональна цільова соціальна програма розвитку сімейної та гендерної політики у Дніпропетровській області на 2023 – 2027 роки; Про Регіональну програму «Турбота» щодо посилення соціального захисту громадян на 2022 – 2024 роки (Закарпатська область); Комплексна програма соціальної підтримки учасників АТО ООС та членів їх сімей (Чернівецька область); Регіональна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі в Дніпропетровській області на період до 2025 року. Комплексна програма соціального захисту населення Дніпропетровської області на 2020 – 2024 роки; Комплексна програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Дніпропетровській області на 2023 – 2025 роки тощо.</p>
4.	Документи муніципальних установ і органів влади, соціальних служб, закладів, організацій	Положення, рішення, накази, розпорядження	<p>Про затвердження Програми розвитку сімейної та гендерної політики на території Кам'янської міської територіальної громади на 2022 – 2026 роки, Про затвердження Програми соціального захисту населення Кам'янської міської територіальної громади на 2022 – 2026 роки, Про затвердження Програми підтримки внутрішньо переміщених осіб на 2023 – 2025 роки, Про затвердження Комплексної програми</p>

№	Типи документів	Види	Приклади нормативно-правових документів
			соціального захисту та підтримки Захисників і Захисниць України, членів їх сімей та членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України Кам'янської міської територіальної громади на 2023 – 2025 роки, Про затвердження Програми надання жилих приміщень сім'ям, у складі яких виховуються діти з інвалідністю та є особи з інвалідністю з дитинства та потребують поліпшення житлових умов на 2022 – 2029 роки, Про затвердження Програми надання жилих приміщень сім'ям, в яких одночасно народилось троє і більше дітей, сім'ям, в яких жінкам присвоєно почесне звання України «Мати-героїня», та які потребують поліпшення житлових умов на 2022 – 2025 роки, тощо

Для реалізації прав людини вагомого значення набуває досвід європейської практики з реалізації всього комплексу основних прав людини і громадянина – особистісних, політичних, економічних, соціальних і культурних, регульованих документами Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод, Хартією Європейського Союзу про основні права, прецедентним правом судів Європейського Союзу тощо. Майже півстоліття тому перша група країн Європи, прагнучи до колективного забезпечення додержання прав людини, прийняла спільний «Основний Закон» – Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод. Останніми роками учасниками цієї Конвенції побажали стати й нові європейські держави, в тому числі Україна, яка 17 липня 1997 року ратифікувала Конвенцію [104]. Вітчизняна дослідниця К. Дубич виділяє три рівні реалізації нормативно-правового

механізму державного управління системою надання соціальних послуг в Україні: Конституційний, законодавчий і підзаконний [105, с. 120]. Останнім часом Урядом України приділяється значна увага різним аспектам соціального захисту і підтримки, нині існує понад 300 нормативно-правових актів реалізації нормативно-правового механізму державного управління системою соціальної роботи. Так, до 2012 року у сфері соціальної роботи було прийнято більше 170 законів, 400 постанов КМУ, 1 100 відомчих і міжвідомчих наказів. Різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги безпосередньо передбачені у 58 законах та більше ніж у 120 підзаконних нормативно-правових актах. Так, у 2012 році налічувалося близько 120 категорій пільговиків, з яких лише 45 категорій мали право на пільги за соціальною ознакою, а 57 – за професійною належністю. Заразом понад 130 категорій одержувачів різних видів соціальних виплат, з яких лише 70 отримували виплати за соціальною ознакою та близько 50 – за професійною належністю. Загальна чисельність громадян, які мали право на ті чи інші пільги, становила близько 15 млн осіб [106]. На цей час в українському законодавстві відсутній універсальний нормативно-правовий акт, у якому було б чітко прописано про підстави, перелік суб'єктів, види та механізми надання соціальних пільг. Звідки виникає колізія: коли процедура надання соціальної допомоги відображається у різних нормативних актах, які навіть суперечать один одному за своїм змістом, іноді пільгами користуються ті категорії населення, які цього не потребують, а «нужденні» залишаються поза увагою. Однією з причин такої ситуації є відсутність моніторингу доходу сімей та осіб, який би дозволяв своєчасно коригувати необхідність соціальної допомоги. Цілком очевидно, що актуальність вдосконалення і реформування порядку надання та оплати соціальних пільг. Наявна система пільг і соціальних гарантій насамперед орієнтована на підвищення соціального захисту окремих соціальних груп, які здебільшого формуються за професійною ознакою (наприклад, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші), а не на надання мінімального необхідного забезпечення найбільш соціально

незахищеним верствам населення (наприклад, інвалідам, людям похилого віку, тяжко хворим тощо).

Прийняття базового Закону «Про соціальну роботу в Україні» та розроблення Соціального кодексу сприятиме налагодженню ефективних механізмів функціонування системи органів, що здійснюють соціальну роботу в нашій державі. Враховуючи викладене вище дає змогу зробити висновок, що повноваження стосовно надання соціальних послуг розподіляються за допомогою складної структури. Більшість із цих проблем виникає через те, що в Україні перед розробкою проектів законодавчих актів не відбуваються послідовні процеси, спрямовані на розробку та узгодження державної політики щодо соціальних послуг на основі консультацій та практичного досвіду. Однак законодавство далеке від досконалості і потребує детального вивчення і перекоординації відповідно до вимог сьогоденних викликів.

3.2. Основні проблеми системи соціального захисту населення в Україні в умовах війни

Умови війни можуть значно ускладнити систему соціального захисту в будь-якій країні, включаючи Україну. Система соціального захисту в Україні в умовах війни стикається з низкою серйозних проблем, які ускладнюють її ефективну роботу і можуть негативно впливати на життя людей, які потребують соціальної підтримки, наприклад:

- евакуація та переселення. Умови війни змушують людей залишити свої будинки та міста. Тому система соціального захисту має мати ефективні механізми евакуації та надання допомоги переселенцям в цих умовах;
- соціальне забезпечення. Війна призводить до збільшення кількості людей, які потребують соціальної допомоги через втрату роботи, майна або здоров'я. Важливо забезпечити швидкий та ефективний доступ до грошової допомоги та інших соціальних послуг;

- медичне забезпечення. Війна призводить до збільшення потреб у медичному обслуговуванні. Система має бути готовою надавати якісні медичні послуги та забезпечувати ліками та медичним обладнанням;
- психосоціальна підтримка. В умовах війни ми бачимо, що багато людей стикаються з психологічними та емоційними труднощами. Система соціального психозахисту повинна включати програми соціальної підтримки для тих, хто переживає стрес та травми;
- реінтеграція. Після завершення конфлікту важливо забезпечити ефективну реінтеграцію переселенців та ветеранів у суспільство. Це може включати надання освітніх та професійних можливостей, а також допомогу у відновленні житлових умов;
- контроль корупції. У військових конфліктах включається ризик корупції у сферу соціального захисту. Забезпечення прозорості та ефективності управління соціальними ресурсами є критичним аспектом;
- доступ до освіти для дітей. У військових конфліктах часто порушується право дітей на освіту. Зараз ми спостерігаємо, що більшість дітей навчаються у дистанційному форматі, що погіршує засвоєння потрібного матеріалу. Це може негативно вплинути на майбутнє покоління. Система соціального захисту повинна забезпечити доступність та якість освітніх послуг для дітей, які постраждали від війни;
- захист вразливих груп населення. Війна найбільше вражає вже і так вразливі групи населення, такі як люди похилого віку, люди з інвалідністю та інші. Система соціального захисту повинна мати спеціальні заходи для забезпечення їхніх особливих потреб та захисту;
- створення робочих місць та економічна реабілітація. Постраждали від війни часто стикаються із втратою роботи та доходу. Важливо розробити програми економічної реабілітації, які сприяють створенню нових робочих місць та підтримці підприємництва;
- забезпечення прав людини та права на справедливий суд. В умовах війни може порушуватися право людини та виникати необхідність судового

захисту. Система соціального захисту повинна виконувати ці аспекти та забезпечити доступ до правосуддя для всіх громадян;

- гуманітарна допомога та співпраця з міжнародними організаціями. Важливо мати ефективні механізми гуманітарної допомоги постраждалим від війни. Крім того, співпраця з міжнародними організаціями може значно полегшити надання допомоги та забезпечити ресурси;

- залучення громадськості та активізація громадянського суспільства. Вирішення проблем соціального захисту в умовах війни вимагає широкої участі громадськості та активізації громадянського суспільства. Залучення громадян до процесів прийняття рішень може сприяти більш ефективній інтеграції рішень.

Ці аспекти вимагають комплексного підходу та співпраці між вищими рівнями влади, громадськістю та міжнародними партнерами для створення стійкого та ефективного соціального захисту в умовах війни. Важливо, щоб місцеві влади співпрацювали з громадськістю, міжнародними організаціями та іншими стейкхолдерами для вирішення цих проблем та забезпечення ефективного соціального захисту в умовах сучасних викликів і загроз.

Недостатнє фінансування є однією із ключових проблем системи соціального захисту в Україні. Ця проблема пов'язана з обмеженими бюджетними ресурсами, що виділяються на соціальну підтримку населення. Незважаючи на те, що державний бюджет України включає витрати на соціальний захист, ці витрати часто є недостатніми для задоволення потреб тих, хто потребує допомоги.

Серед основних причин недостатнього фінансування системи соціального захисту в Україні можна виділити такі:

- низький рівень економічного розвитку. Україна є однією з найбідніших країн Європи з низьким рівнем економічного розвитку. Це означає, що держава має обмежені бюджетні ресурси, які можуть бути виділені на соціальний захист. В умовах економічної нестабільності та кризи фінансування соціальних програм може бути ще більш обмеженим;

– високий рівень корупції. Корупція є серйозною проблемою в Україні і може призводити до того, що виділені на соціальний захист кошти не досягають тих, хто потребує допомоги. Наприклад, корупційні схеми можуть призводити до того, що кошти, призначені на виплату пенсій чи допомоги, спрямовуються на особисті цілі чиновників та олігархів;

– обмежене залучення зовнішніх ресурсів. Україна може мати обмежені можливості для залучення зовнішньої допомоги на соціальний захист, наприклад, через недостатньо розвинену економіку та низький рівень інвестицій. Це може обмежувати можливості держави збільшення бюджетного фінансування на соціальний захист;

– недостатня податкова база. В Україні низький рівень сплати податків, що може спричинити обмеженість бюджетних ресурсів на соціальний захист. Недаткова база може бути пов'язана з тим, що значна частина економіки знаходиться в тіньовому секторі, а також із високим рівнем ухилення від сплати податків та неплатежів. Це обмежує можливості держави отримання додаткових коштів у соціальний захист населення;

– неповне використання доступних ресурсів. Деякі програми соціального захисту в Україні можуть бути реалізовані неефективно, що може спричинити неповне використання доступних ресурсів. Наприклад, минулого року було виділено значну кількість коштів на соціальну допомогу біженцям, проте значна частина цих коштів не була використана з різних причин;

– демографічний фактор. В Україні спостерігається різке скорочення чисельності населення, особливо в умовах війни. Це означає, що кількість людей, які працюють та сплачують податки, скорочується, що знижує загальний бюджет на соціальний захист.

Загалом недостатнє фінансування системи соціального захисту в Україні призводить до того, що значна частина населення залишається без належної допомоги та підтримки з боку держави, що може призводити до погіршення їх життєвих умов та збільшення соціальної напруженості [2].

Бюрократія в системі соціального захисту в Україні є ще однією з серйозних проблем, яка ускладнює отримання допомоги людьми, які її потребують. Ось деякі з причин, чому це відбувається:

- складна процедура оформлення допомог: для того, щоб отримати соціальну допомогу, людина має заповнити безліч документів та форм, які часто є складними та заплутаними. Це може викликати труднощі для людей, які не мають відповідної освіти чи досвіду у заповненні паперів;

- тривалий процес розгляду: після того, як документи були подані, вони проходять тривалу процедуру розгляду та перевірки, що може тривати кілька місяців. В результаті люди можуть залишатися без допомоги протягом тривалого часу, навіть якщо вони дійсно потребують її;

- обмеження на отримання допомоги: у деяких випадках люди не можуть отримати соціальну допомогу через обмеження на її отримання, такі як певні умови доходу або сімейного статусу. Це може призвести до того, що люди, які насправді потребують допомоги, залишаються без неї;

- корупція та неефективність: у деяких випадках процес оформлення соціальної допомоги може затягуватися через корупцію та неефективність системи. Деякі люди можуть платити хабарі, щоб прискорити процес, а інші можуть отримувати допомогу, не будучи дійсно нужденними в ній.

Загалом бюрократія в системі соціального захисту в Україні може ускладнювати отримання допомоги тим, хто справді потребує її [4].

Корупція в системі соціального захисту в Україні є серйозною проблемою, яка перешкоджає ефективній роботі цієї системи та негативно впливає на життя людей, які потребують соціальної допомоги. Ось деякі з причин, чому корупція процвітає у системі соціального захисту в Україні:

- недостатнє фінансування: однією з основних причин корупції у системі соціального захисту є недостатнє фінансування. Часто співробітники державних установ, які відповідають за видачу соціальної допомоги, отримують низькі зарплати, і вони можуть стикатися з труднощами у забезпеченні себе та

своїх сімей. Це може призводити до того, що вони шукатимуть додатковий заробіток у вигляді хабарів;

- складні процедури та формальності: іншою причиною корупції є складність процедур та формальностей, пов'язаних із отриманням соціальної допомоги. Люди, які потребують допомоги, можуть стикатися з перешкодами у вигляді заплутаних форм, документів і довгих черг, що може спровокувати бажання отримати допомогу швидше шляхом сплати хабара;

- низький рівень покарання: в Україні існує проблема низького рівня покарання за корупційні діяння, включаючи корупцію у системі соціального захисту. Це означає, що часто корупція залишається безкарною, що може дати стимул для її подальшого поширення;

- Недостатня прозорість та відкритість: ще однією причиною корупції в системі соціального захисту є нестача прозорості та відкритості. Недостатність інформації про те, як працює система соціального захисту, може призвести до недовіри з боку громадян та полегшити корупційні дії [11].

Нерівномірний розподіл соціальних виплат та послуг є також однією з основних проблем у системі соціального захисту в Україні. Ось деякі з факторів, які сприяють цій проблемі:

- відмінності у регіонах: в Україні є великі відмінності в економічному розвитку між регіонами, що може призвести до нерівномірного розподілу соціальних послуг та виплат. Наприклад, у бідніших регіонах може бути менше доступних медичних закладів та менше коштів на медичну допомогу, що може негативно позначитися на здоров'ї мешканців цих регіонів;

- відмінності у соціальному статусі: також існує різниця у соціальному статусі між різними групами населення в Україні, що може призвести до нерівномірного розподілу соціальних послуг та виплат. Наприклад, люди з низьким доходом або інваліди можуть мати менший доступ до соціальних послуг, ніж заможніші люди;

- низький рівень інформованості: деякі люди можуть не знати про те, які соціальні послуги та виплати їм доступні через низький рівень

інформованості. Це може призвести до того, що люди, які дійсно потребують допомоги, не одержують її, а інші, яким це необхідно менше, одержують її;

– недостатня координація між різними організаціями та відомствами, які займаються соціальним захистом в Україні. Це може призвести до дублювання послуг та виплат, а також нерівномірного розподілу соціальних послуг.

Загалом, нерівномірний розподіл соціальних послуг і виплат може призвести до того, що ті, хто дійсно потребує допомоги, не отримують її, а ті, хто цього не потребує, отримують більше, ніж необхідно. Це може призвести до нерівності та погіршення життєвого рівня тих, хто перебуває у більш уразливому становищі [14].

Недостатня гнучкість системи соціального захисту в Україні є однією з основних проблем, які можуть обмежити її здатність адаптуватися до потреб, що змінюються, і потреб населення. Ось деякі з факторів, які можуть сприяти цій проблемі:

– жорсткі правила та норми: деякі правила та норми в системі соціального захисту в Україні можуть бути занадто жорсткими і не гнучкими, що обмежує можливості адаптації до потреб, що змінюються. Наприклад, правила і норми, пов'язані з виплатами допомоги, можуть бути занадто жорсткими, щоб враховувати економічні та соціальні умови, що змінюються, що може призвести до того, що люди не отримують необхідну допомогу;

– недостатня гнучкість у наданні послуг: деякі послуги в системі соціального захисту можуть бути надані лише у певних форматах, що може обмежувати можливості адаптації до потреб населення. Наприклад, якщо деякі послуги можна отримати лише особисто в офісі соціальної служби, це може бути складно для людей, які не можуть відвідати цей офіс з різних причин, наприклад, через місце розташування або стан здоров'я;

– недостатнє використання технологій: деякі організації, які займаються соціальним захистом, можуть не використовувати сучасні технології, які можуть зробити систему більш гнучкою та зручною для

користувачів. Наприклад, використання цифрових технологій для надання послуг може зробити систему більш гнучкою та зручною для користувачів, які можуть отримати доступ до послуг у будь-якому місці та в будь-який час;

– недостатня координація: недостатня координація між різними організаціями та відомствами, які займаються соціальним захистом, може призвести до недостатньої гнучкості системи [41].

Крім того, система соціального захисту в Україні часто не гнучка, що призводить до того, що вона не може адекватно реагувати на потреби та ситуації в суспільстві, що змінюються. Наприклад, у разі кризи чи економічної рецесії, коли виникає потреба надати додаткову підтримку населенню, система може виявитися нездатною забезпечити ефективну допомогу нужденним.

Також система соціального захисту в Україні не завжди готова реагувати на нові виклики, такі як глобальні катастрофи чи епідемії. Наприклад, під час пандемії COVID-19 багато людей опинилися у складній життєвій ситуації, але система соціального захисту не завжди могла забезпечити їм необхідну підтримку.

Більше того, деякі категорії населення, наприклад, що працюють вдома або мають неформальну трудову угоду, можуть опинитися за межами системи соціального захисту, що означає, що вони не можуть отримати необхідну допомогу, коли це необхідно.

Загалом, недостатня гнучкість системи соціального захисту в Україні призводить до того, що вона не завжди здатна ефективно реагувати на потреби та виклики, що змінюються в суспільстві, що залишає деякі категорії населення без необхідної підтримки та допомоги [59].

Незважаючи на значні зусилля уряду України в галузі соціального захисту населення, рівень соціального захисту все ще залишається недостатньо високим. Це пов'язано з низкою чинників:

По-перше, багато видів соціального захисту не забезпечують нужденним людям необхідного рівня життя. Наприклад, пенсії та допомоги для безробітних часто є недостатніми для того, щоб забезпечити людині гідний рівень життя.

Також багато програм допомоги обмежені за часом і не можуть забезпечити тривалу допомогу нужденним людям.

По-друге, існує проблема нерівності у доступі до соціального захисту. Деякі категорії населення, такі як біженці, внутрішньо переміщені особи, малозабезпечені сім'ї, інваліди, часто виключаються з системи соціального захисту або отримують менш щедри допомоги, ніж інші групи населення. Це призводить до поглиблення нерівності та подальшого погіршення якості життя для цих людей.

По-третє, деякі програми соціального захисту можуть виявитися недоступними для мешканців сільських районів, де рівень бідності та безробіття може бути вищим, ніж у містах. Це пов'язано з тим, що інфраструктура та послуги соціального захисту не завжди доступні у сільських районах, що може призводити до того, що багато людей не можуть отримати необхідної підтримки.

Загалом недостатньо високий рівень соціального захисту в Україні означає, що багато людей продовжують залишатися в бідності і не можуть отримати необхідну підтримку, що може призводити до погіршення їхнього здоров'я та загальної якості життя. Це також означає, що подальше покращення системи соціального захисту в Україні залишається критично важливим [57].

З початку повномасштабного вторгнення однією з нагальних проблем, з якою зіткнулась Кам'янська міська рада у сфері соціального захисту населення є – кількість вимушених переселенців, які мешкають на території міста та знаходяться на обліку в департаменту соціальної політики. Надання житла, роботи – ключові аспекти міської влади в напрямку соціального захисту населення. Міська влада Плідно співпрацює з підприємствами, організаціями міста щодо забезпеченням вимушених переселенців, а також мешканцям міста, які залишились без роботи, робочими місцями. З початку повномасштабного вторгнення міська влада вирішує проблему житла для вимушених переселенців: реконструює, ремонтує помешкання в гуртожитках, працює «модульне» містечко, що забезпечує житлом переселенців, які не в змозі придбати житло самостійно. Кам'янська міська рада співпрацює з міжнародними благодійними

організаціями щодо надання гуманітарної допомоги незахищеним верствам населення (надання продуктів харчування, побутової хімії, особистої гігієни тощо). Міський центр зайнятості спільно з відділом праці та соціально-трудова відносин міської ради проводять ярмарки вакансій щодо забезпечення жителів міста робочими місцями. Місто одне з перших відкрило відділення для реабілітації військових та ветеранів війни. Кам'янська міська рада робить все можливе, щоб забезпечити місцевих жителів та вимушених переселенців соціальними гарантіями у сфері соціального захисту.

Також ще однією з проблем, яка гостро постала в період повномасштабної війни це процес соціальної адаптації ветеранів війни. Спираючись на існуючий у країні попит та відомий закордонний досвід, виникла потреба у започаткуванні Міністерством у справах ветеранів України проєкту «Про реалізацію експериментального проєкту щодо запровадження інституту помічника ветерана у системі переходу від військової служби до цивільного життя», яким передбачено запровадження інституту помічника ветерана у системі переходу від військової служби до цивільного життя. Реалізації системи переходу від військової служби до цивільного життя сприятиме професійний консультативний супровід із надання підтримки щодо реалізації передбачених законодавством можливостей, на які мають право: ветерани війни, особи, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, члени сімей таких осіб, члени сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, члени сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України (далі – ветерани війни та члени їх сімей); військовослужбовці (резервісти, військовозобов'язані, добровольці Сил територіальної оборони) Збройних Сил, Національної гвардії, СБУ, Служби зовнішньої розвідки, Держприкордонслужби, Держспецтрансслужби, військовослужбовці військових прокуратур, поліцейські, особи рядового та начальницького складу, військовослужбовці Управління державної охорони, Держспецзв'язку, ДСНС, Державної кримінально-виконавчої служби, інших утворених відповідно до законів військових формувань, які брали безпосередню участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки

населення та інтересів держави, та звільненим з військової служби, служби в поліції та служби цивільного захисту (далі – демобілізовані особи).

Такий професійний консультативний супровід має бути індивідуально орієнтованим, що забезпечить індивідуальний підхід до кожного ветерана війни, члена його сім'ї та демобілізованої особи. Впровадження професійного консультативного супроводу сприятиме створенню належних умов для життєзабезпечення ветеранів війни та членів їх сімей, демобілізованих осіб з урахуванням вимог сучасності, індивідуальних підходів до вирішення проблемних питань психологічної реабілітації, рівня освіти, зайнятості, реалізації підприємницьких ініціатив, активної участі у житті територіальних громад тощо.

У зв'язку із зростаючою потребою у підтримці ветеранів війни та членів їх сімей, демобілізованих щодо їх реінтеграції та економічної незалежності на знак вдячності за їхній важливий внесок у стійкість, міцність та безпеку українського суспільства та держави Кам'янська міська рада прийняла участь у цьому експериментальному проєкті. На сьогодні в місті на обліку перебувають понад 3 тис. ветеранів. Деякі з них потребують сторонньої допомоги. Цей проєкт дозволить зменшити можливі проблеми і забезпечити гідне та якісне життя ветеранів, а також їхніх сімей.

3.3. Перспективні напрямки удосконалення системи соціального захисту населення в Україні

Система соціального захисту в Україні страждає від нестачі фінансування, що призводить до обмеження доступу населення до соціальних послуг та недостатнього рівня виплат. Для вирішення цієї проблеми необхідно вжиття комплексу заходів щодо збільшення фінансування системи соціального захисту в Україні, а саме:

1. Збільшення державної підтримки. Держава може збільшити державну підтримку найбільш вразливих категорій населення, таких як пенсіонери,

інваліди, діти-сироти, безробітні, багатодітні сім'ї тощо. Такі заходи можуть містити збільшення розміру соціальних виплат і субсидій, а також розширення списку категорій громадян, які мають право на державну підтримку.

2. Збільшення податкових ставок. Збільшення податкових ставок може бути одним із способів збільшення доходів держави та, відповідно, збільшення фінансування системи соціального захисту. В Україні вже існують податкові ставки, призначені для фінансування соціальних програм, такі як податок на додану вартість та податок на доходи фізичних осіб, однак їхній рівень може бути збільшений.

3. Поліпшення податкового адміністрування. Система податкового адміністрування в Україні страждає від корупції та низької ефективності, що веде до значних втрат доходів держави. Поліпшення податкового адміністрування може призвести до збільшення доходів держави та, отже, збільшення фінансування системи соціального захисту.

4. Залучення інвестицій. Залучення інвестицій може сприяти зростанню економіки та, як наслідок, збільшенню доходів держави. Це дозволить збільшити фінансування системи соціального захисту.

5. Залучення міжнародних фінансових інститутів. Нарешті, додаткові кошти для соціального захисту можуть бути отримані через міжнародні фінансові інститути, такі як Міжнародний валютний фонд або Європейський Союз. Україна вже отримувала фінансову підтримку цих інститутів, і це може продовжуватися в майбутньому.

Загалом збільшення фінансування системи соціального захисту в Україні є важливим завданням для забезпечення соціального захисту населення та покращення якості життя громадян. Для цього необхідне покращення податкового адміністрування, залучення інвестицій та можливе отримання фінансової підтримки від міжнародних фінансових інституцій [62].

Зниження бюрократії в системі соціального захисту в Україні – це одне з найважливіших завдань, яке необхідно вирішити для підвищення ефективності роботи цієї системи. Бюрократичні процедури у сфері соціального захисту часто

ускладнюють процес отримання допомоги та послуг, що у свою чергу негативно позначається на людях, які потребують їх.

Для зниження бюрократії у системі соціального захисту в Україні можна рекомендувати такі заходи:

1. Спрощення процедури оформлення документів. Однією з основних причин бюрократії у системі соціального захисту є складність процедури оформлення документів. Для зменшення кількості документів, необхідних для отримання допомоги, необхідно провести аналіз та визначити, які документи не є обов'язковими.

2. Використання електронної системи обліку. Введення електронної системи обліку може значно знизити бюрократію у системі соціального захисту. Це дозволить зменшити кількість паперової роботи, прискорити процес обробки документів та спростити процедуру отримання допомоги.

3. Навчання працівників системи соціального захисту. Навчання співробітників, які працюють у сфері соціального захисту, допоможе знизити рівень бюрократії. Працівники повинні бути в курсі всіх змін у законодавстві та процедурах, щоб максимально спростити процес отримання допомоги.

4. Поліпшення доступності інформації. Для того, щоб люди могли легко отримати інформацію про те, як отримати допомогу та послуги, необхідно створити зручний та доступний портал, який міститиме всю необхідну інформацію.

5. Автоматизація процесу ухвалення рішень. Прийняття рішень у системі соціального захисту є дуже складним та відповідальним процесом. Автоматизація процесу прийняття рішень може допомогти прискорити процес та знизити рівень бюрократії.

Реалізація цих рекомендацій дозволить спростити процедуру отримання допомоги та послуг, а також підвищити ефективність роботи системи [57].

Для боротьби з корупцією у системі соціального захисту в Україні, можна запропонувати такі рекомендації:

1. Посилення моніторингу за діяльністю працівників соціальної сфери. Це може бути досягнуто шляхом введення системи контролю та спостереження за діями працівників соціальних служб, наприклад через відеоспостереження або інші заходи контролю.

2. Поліпшення системи закупівель та контролю за витрачанням бюджетних коштів. Це може бути досягнуто шляхом посилення вимог до постачальників та підрядників, запровадження прозорості у процедурі закупівель та контролю за витрачанням бюджетних коштів.

3. Поліпшення умов роботи та заробітної плати працівників соціальної сфери. Запровадження більш високих зарплат та пільг для працівників соціальної сфери може допомогти понизити мотивацію до корупційних дій.

4. Залучення громадськості та мас-медіа у боротьбу з корупцією у системі соціального захисту. Це може бути досягнуто шляхом створення механізмів зворотного зв'язку для громадян, прийомних днів для громадськості, проведення інформаційних кампаній у ЗМІ та інших заходів, які можуть підвищити поінформованість та мобілізувати громадськість.

5. Розвиток та вдосконалення системи електронного документообігу та покращення умов доступу до інформації. Це може бути досягнуто шляхом створення та використання єдиної електронної платформи для подання заяв та отримання інформації про соціальні послуги та виплати, а також покращення якості інформації, що надається громадянам.

6. Сприяння у розвитку громадянського суспільства та підтримка активізації цивільного контролю за діяльністю державних та муніципальних органів.

Також слід посилити покарання за корупційні дії у сфері соціального захисту, а також забезпечити більш ефективну роботу правоохоронних органів у цій галузі. Необхідно також проводити регулярні перевірки діяльності соціальних служб, щоб виявляти та припиняти випадки корупції.

Загалом, боротьба з корупцією у системі соціального захисту має бути пріоритетним завданням для уряду та суспільства загалом. Тільки так можна

створити систему, яка гарантуватиме соціальний захист для всіх нужденних громадян та запобігатиме зловживання соціальними виплатами [41].

Для вирішення проблеми нерівномірності розподілу необхідно вжити низку заходів, спрямованих на рівномірний розподіл соціальних послуг та виплат на всій території України:

1. Встановлення єдиних стандартів та критеріїв для оцінки соціальних потреб населення, що дозволить визначати найбільш уразливі категорії громадян та забезпечувати їм соціальний захист.

2. Створення єдиного інформаційного ресурсу, який би об'єднав усі соціальні програми та послуги, що надаються на різних рівнях державної влади. Це дозволить спростити доступність соціальних послуг та підвищити їхню якість, а також забезпечити рівномірний розподіл соціальних виплат та допомоги.

3. Розширення мережі державних установ, що надають соціальні послуги, у малонаселених районах, а також підвищення кваліфікації соціальних працівників.

4. Вжиття заходів щодо боротьби з корупцією в системі соціального захисту, включаючи створення незалежних контрольних органів, посилення відповідальності за корупційні дії та підвищення прозорості процесів.

5. Розвиток системи електронного управління соціальним захистом, що дозволить скоротити паперову роботу та прискорити процеси обробки заявок та видачі соціальної допомоги.

6. Організація системи зворотного зв'язку, що дозволяє громадянам давати зворотний зв'язок щодо якості наданих соціальних послуг та виплат, що допоможе покращити ефективність та якість соціального захисту [77].

Прозорість та відкритість у системі соціального захисту є важливими аспектами, які необхідно покращити в Україні. Це допоможе зміцнити довіру громадян до держави, зменшити корупцію та покращити якість послуг. Цю проблему можна вирішити наступними кроками:

1. Опублікувати інформацію про права та можливості отримання соціального захисту. Держава повинна забезпечити доступну та зрозумілу інформацію для всіх, хто потребує допомоги. Інформація про програми та послуги повинна бути доступна на офіційних сайтах та в легкодоступних місцях.

2. Поліпшити доступність послуг та скоротити час очікування. Для цього необхідно підвищити кваліфікацію та збільшити кількість персоналу, щоб скоротити час очікування та підвищити якість обслуговування. Також можна ввести систему онлайн-запису на прийом та спростити процедури подання заяв та документів.

3. Забезпечити доступність даних про витрати та бюджет соціального захисту. Держава має забезпечити публічний доступ до інформації про витрати та бюджет соціального захисту. Це допоможе переконати громадян у тому, що гроші, які виділяються на соціальний захист, використовуються ефективно.

4. Підвищити рівень відповідальності та незалежності органів контролю. Необхідно посилити нагляд за використанням засобів соціального захисту та підвищити відповідальність посадових осіб за порушення. Також важливо забезпечити незалежність органів контролю та виключити втручання політичних сил.

5. Забезпечити участь громадськості у процесі прийняття рішень. Громадянське суспільство повинно мати можливість брати участь у процесі прийняття рішень з питань соціального захисту, таких як розробка програм та бюджетів. Необхідно посилити діалог між державою та громадськістю.

6. Впровадити механізми відповідальності за порушення правил соціального захисту. Для цього можна створити спеціальні комісії з розгляду скарг та порушень у системі соціального захисту, а також посилити покарання за корупційні дії та зловживання посадовими повноваженнями [89].

Механізми контролю у системі соціального захисту є важливою складовою для забезпечення ефективності та прозорості системи. Вони дозволяють виявляти порушення у розподілі коштів та вживати заходів щодо їх усунення. В Україні, як і в багатьох інших країнах, існують проблеми з механізмами

контролю у системі соціального захисту, зокрема, з недостатньою ефективністю їхньої роботи, недосконалістю законодавства та слабкими адміністративними механізмами контролю. Пропонуємо такі рекомендації щодо вдосконалення механізмів контролю у системі соціального захисту в Україні.

1. Розвиток автоматизованих систем контролю. Сучасні технології дозволяють використовувати автоматизовані системи контролю, які значно спрощують і прискорюють процес контролю над розподілом коштів у системі соціального захисту. Це дозволяє скоротити кількість помилок та зловживань з боку посадових осіб та одержувачів соціальних виплат. Розвиток таких систем контролю має стати одним із пріоритетних напрямів у діяльності органів державної влади та соціальних служб.

2. Поліпшення законодавства. Для ефективної роботи механізмів контролю необхідно удосконалення законодавства, усунення протиріч та прогалин, які можуть використовуватися для вчинення порушень. Важливо встановити чіткі процедури та критерії розподілу коштів, а також встановити жорсткі покарання для посадових осіб та одержувачів соціальних виплат, які зловживають своїми повноваженнями.

3. Підвищення компетентності працівників. Важливим чинником ефективної роботи механізмів контролю є кваліфікація та компетентність працівників, які займаються контрольними функціями. Вони повинні мати достатній рівень знань у галузі соціального захисту, мати практичний досвід роботи з аналогічними завданнями, а також регулярно підвищувати свою кваліфікацію [65].

Таким чином, система соціального захисту в Україні стикається з низкою серйозних проблем, які ускладнюють її ефективну роботу і можуть негативно впливати на життя людей, які потребують соціальної підтримки. Серед них: недостатнє фінансування, бюрократія, корупція, нерівномірний розподіл соціальних виплат та послуг, недостатня гнучкість системи, низький рівень соціального захисту.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає у дослідженні особливостей системи соціального захисту населення в Україні і США та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо удосконалення системи соціального захисту населення в умовах сучасних викликів і загроз, що дало можливість сформулювати ряд висновків і рекомендацій, які мають теоретичне і практичне значення, а саме:

1. На основі аналізу наукових джерел встановлено, що соціальний захист – це система заходів правового, соціально-економічного та організаційного характеру, що гарантується і реалізовується державою для задоволення соціальних, економічних, освітніх, медичних потреб незалежно від працездатності індивіда, підтримуючи належний рівень та якість життя. Визначено основні принципи соціального захисту населення, до яких відносять: принцип соціального страхування; принцип перерозподілу; принцип соціального забезпечення; принцип допомоги; принцип соціальної солідарності.

2. Охарактеризовано основні світові моделі соціального захисту населення, до яких належать: скандинавська модель (Данія, Норвегія, Швеція та Фінляндія) – ґрунтується на ідеї, що держава має надавати загальний соціальний захист всім громадянам; корпоративна модель (модель Бісмарка) – заснована на обов'язкових страхових системах та соціальних внесках, зібраних з роботодавців та працівників (Франція, Німеччина, Італія); англосаксонська модель або залишкова модель (модель Вільяма Беверіджа) – заснована на засадах ринкової економіки, де роль держави у забезпеченні соціального захисту обмежена (Велика Британія); рудиментарна модель, яка надає дуже обмежений чи мінімальний захист для населення, вона використовується в бідних країнах, де немає достатніх ресурсів або політичної волі для створення більш розвинених систем соціального захисту.

3. Розкрито чинники, що впливають на формування системи соціального захисту, серед яких виділено: демографічні (старе населення, низька

народжуваність, міграція, рівень доходів, освіта, здоров'я); соціальні (соціальна нерівність, безробіття, соціальні зміни, інвалідність, соціальний захист дітей, імміграція); політичні (ідеологічні установки, рівень політичної стабільності, розмір та склад уряду, вплив лобі, фінансові обмеження, реформи, міжнародні зобов'язання); економічні (рівень економічного розвитку, рівень зайнятості та заробітної плати, демографічні фактори, зростання економіки та інфляція, рівень оподаткування).

4. Проаналізовано історію формування системи соціального захисту населення в США та з'ясовано, що своїми витокami вона сягає кінця XIX – поч. XX ст. Становлення системи соціального захисту у США починається з діяльності перших пансіонів допомоги бідним, організатори яких виступали проти беззаконного використання дитячої праці, за покращання умов праці, здоров'я жінок і дітей, за розвиток народної освіти. У 1912 році конгрес США ухвалив Закон про компенсацію робітників, у 1935 році – Закон про соціальне забезпечення, у 1965 році - Закон про медико-соціальну допомогу (Medicaid), у 1972 році було прийнято програму із забезпечення інвалідів соціальними пенсіями (SocialSecurity). В 2001 року було ухвалено закон про податкові знижки та економічне стимулювання (EconomicGrowthandTaxReliefReconciliationAct). У 2003 році було ухвалено закон про зміну медичної системи (MedicarePrescriptionDrug, Improvement та ModernizationAct). У 2010 році - Закон про доступну медичну страховку (AffordableCareAct), також відомий як Obamacare.

5. Проведено порівняльний аналіз системи соціального захисту населення в США та Україні та зазначено, що ці дві системи мають свої особливості в різних соціальних сферах, а саме:

– охорона здоров'я: у США існує система приватної охорони здоров'я, яка фінансується приватними страховими компаніями та пацієнтами. В Україні охорона здоров'я є державною службою, яка фінансується з бюджету та забезпечує безкоштовну медичну допомогу для громадян;

– пенсійне забезпечення: у США пенсійне забезпечення є переважно

приватним, де роботодавець і працівник вносять внески до пенсійного фонду. В Україні пенсійна система є державною, де держава виплачує пенсії з пенсійного фонду;

- соціальна допомога: У США існує система державної соціальної допомоги, яка включає програми допомоги незаможним громадянам, дітям та інвалідам. В Україні також є система соціальної допомоги, яка включає виплати з безробіття, допомоги на дітей та соціальні пенсії для інвалідів та літніх людей;

- освіта: у США освіта є приватною сферою і навчальні заклади фінансуються з приватних коштів або за допомогою грантів та позик. В Україні держава фінансує систему освіти та забезпечує безкоштовну освіту для всіх громадян;

- житлова допомога: у США є програма житлової допомоги для незаможних сімей, які можуть отримати житло за пільговими цінами або орендувати житло з державною підтримкою. В Україні держава також надає житлову допомогу у вигляді соціальних виплат на житло чи пільгових кредитів на придбання житла.

6. Окреслено основні проблеми системи соціального захисту населення в Україні в умовах війни та з'ясовано, що Україна стикається з низкою серйозних проблем, які ускладнюють її ефективну роботу і можуть негативно впливати на життя людей. Серед основних проблем слід виділити: вимушена зміна місця проживання; збільшення кількості людей, які потребують соціальної допомоги через втрату роботи, майна або здоров'я; збільшення потреб у медичному обслуговуванні, в тому числі у психосоціальній підтримці; недостатнє фінансування, бюрократія, корупція, нерівномірний розподіл соціальних виплат та послуг, недостатня гнучкість системи, низький рівень соціального захисту.

7. Запропоновано наступні рекомендації щодо удосконалення системи соціального захисту в Україні:

- збільшення фінансування системи – збільшення державної підтримки, збільшення податкових ставок, поліпшення податкового

адміністрування, залучення інвестицій, залучення міжнародних фінансових інститутів;

– зниження бюрократії: спрощення процедури оформлення документів, використання електронної системи обліку, навчання працівників системи соціального захисту, поліпшення доступності інформації, автоматизація процесу ухвалення рішень;

– боротьба з корупцією: посилення моніторингу за діяльністю працівників соціальної сфери, поліпшення системи закупівель та контролю за витрачанням бюджетних коштів, поліпшення умов роботи та заробітної плати працівників соціальної сфери, залучення громадськості та мас-медіа у боротьбу з корупцією у системі соціального захисту, посилення покарання за корупційні дії у сфері соціального захисту, забезпечення більш ефективної роботи правоохоронних органів у цій галузі;

– рівномірність розподілу: встановлення єдиних стандартів та критеріїв для оцінки соціальних потреб населення, створення єдиного інформаційного ресурсу, який би об'єднав усі соціальні програми та послуги, що надаються на різних рівнях державної влади, розширення мережі державних установ, що надають соціальні послуги, вжиття заходів щодо боротьби з корупцією, розвиток системи електронного управління соціальним захистом, організація системи зворотного зв'язку;

– прозорість та відкритість: публікація інформації про права та можливості отримання соціального захисту, поліпшення доступності послуг та скорочення часу очікування, забезпечення доступності даних про витрати та бюджет соціального захисту, підвищення рівню відповідальності та незалежності органів контролю, забезпечення участі громадськості у процесі прийняття рішень, впровадження механізму відповідальності за порушення правил соціального захисту;

– механізми контролю: розвиток автоматизованих систем контролю, поліпшення законодавства, підвищення компетентності працівників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баклі Дж. М. Система соціального захисту в США: питання фінансування та оподаткування. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 288 с.
2. Балашов А. Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 82–85.
3. Беннет Р. Дж. Соціальний захист в США: від історії до сучасності. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 304 с.
4. Булавець В. Актуальні проблеми теорії і практики соціального захисту населення. *Світ фінансів*. 2011. № 4. С. 122–126.
5. Бюджет на освіту: 2023 vs 2022. *Нова українська школа* | Веб-ресурс НУШ. URL: <https://nus.org.ua/news/byudzheth-na-osvitu-2023-vs-2022/>
6. Васильєва О. В., Серєда І. І., Панасюк М. В. Оцінка ефективності соціальної політики в Україні. *Наукові записки. Серія: економіка*. 2019. Т. 30 (1). С. 102–111.
7. Велш І. Г. Система соціального захисту в США: історія, розвиток, сучасний стан. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2018. 304 с.
8. Винничук І. Стан та перспективи розвитку соціального захисту в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: економіка*. 2017. № 2 (865). С. 5–11.
9. Віллер Дж. Ф. Система соціального захисту в США: роль державних та громадських структур. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 224 с.
10. Вілсон Е. М. Соціальний захист в США: сучасні виклики та можливості. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 256 с.
11. Власенко В. М., Безверхній А. В., Шестопапов О. В. Політика соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка регіону*. 2020. № 1 (79). С. 9–16.
12. Власенко В. М., Шестопапов О. В. Соціальний захист в Україні: реалії та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: економіка*. 2019. № 37.

13. Волфенбаргер Дж. Б. Система соціального захисту в США: структура та функціонування. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 272 с.
14. Вороніна В. В., Малишева О. В. Проблеми розвитку соціального захисту в Україні та шляхи їх подолання. *Актуальні проблеми підготовки сучасного фахівця: освіта, наука, практика* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф.- Дніпро. 2020. С. 7–9.
15. Гілберт М. М. Соціальний захист в США: зв'язок з ринком праці та забезпеченням зайнятості. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2018. 304 с.
16. Гончарук Ю. І., Кір'ян І. В. Інноваційні підходи до забезпечення соціального захисту в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 8–12.
17. Грицай О. О. Правове регулювання соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи. *Право та безпека*. 2020. № 1. С. 39–44.
18. Грінфілд Дж. Е. Система соціального захисту в США: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 240 с.
19. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шкіл. світ, 2012. 120 с.
20. Дегтярьова Т. В., Солодовнікова О. В. Розвиток системи соціального захисту в Україні: виклики та перспективи. *Економічні науки*. 2021. № 5 (84). С. 59–65.
21. Дерєга В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 178 с.
22. Державний бюджет України 2022 року: виконання в умовах повномасштабної війни. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavnyy-byudzheth-ukrayiny-2022-roku-vykonannya-v-umovakh>.
23. Держбюджет–2023: видатки на охорону здоров'я в бюджеті воєнного часу. *Аптека online*. URL: <https://www.apteka.ua/article/651969>.
24. Джонс Дж. Д. Система соціального захисту в США: правовий аспект. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2018. 224 с.

25. Діденко О. В. Система соціального захисту в Україні: історія, сучасність, перспективи. *Економіка України*. 2019. № 10. С. 3–13.
26. Діяльність недержавних пенсійних фондів. *Фінансовий ринок України*. 2011. № 3. С. 18–20.
27. Досвід Болгарії у формуванні та впровадженні політики житлових субсидій та заохочення до працевлаштування одержувачів соціальної допомоги. *Економіка та держава*. 2012. № 2. С. 41–45.
28. Ємельянова І. М. Державна соціальна політика в Україні: тенденції та проблеми. *Економіка і регіон*. 2019. № 3. С. 67–74.
29. Житенко Т. В. Державна політика в сфері соціального захисту в Україні: ретроспектива та сучасні реалії. *Науковий вісник Полісся*. 2020. № 2 (18). С. 78–84.
30. Журавель О. І. Соціальний захист в Україні: стан та шляхи подальшого розвитку. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: економіка*. 2019. № 1 (207). С. 17–21.
31. Задорожний І. С., Задорожний В. І., Андріяко Ю. В. Сучасні методи мотивації на рівні виконавця в системі управління персоналом. *Економіка і управління*. 2010. № 3. С. 48–54.
32. Іванова О. І. Аналіз існуючої системи соціального захисту в Україні та шляхи її вдосконалення. *Вісник Чернівецького університету. Серія: економіка*. 2020. № 1 (942). С. 143–150.
33. Іванов О. І. Економічний механізм соціального захисту населення в Україні. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2020. № 6. С. 88–95.
34. Ільчук Л. Про невідкладні заходи подолання бідності. Київ : Центр перспект. соц. дослідж. М-ва соц. політики, 2010. URL: http://www.cpsr.org.ua/index.php?option=com_content&view.
35. Індекс інфляції (2000-2023). *Ставки, індекси, тарифи*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>.

36. Келлі Е. Л. Соціальний захист в США: інновації, технології, розвиток. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 208 с.
37. Кендюхов О. Оцінка ефективності управління підприємством в умовах перехідної економіки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Донецьк, 2011. 24 с.
38. Кеннеді М. Р. Соціальний захист в США: забезпечення мінімального рівня життя. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 240 с.
39. Кириченко О. О., Кухаренко Т. Ю., Маркова О. М. Соціальний захист в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: економіка*. 2019. Т. 13 (3). С. 98–103.
40. Кириченко О. О., Сидоренко Т. В., Кирпа О. О. Підвищення рівня соціального захисту населення в Україні в умовах змін курсу світових подій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: економіка і менеджмент*. 2019. № 32. С. 119–123.
41. Кириченко О. О., Сидоренко Т. В., Кирпа О. О. Роль бюджетної політики в формуванні соціальної політики в Україні. *Наукові записки. Серія: економіка*. 2020. Т. 35 (2). С. 80–85.
42. Клайн Х. Джерела до історії системи соціального захисту в США. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 280 с.
43. Клівіденко Л. Перспективи розвитку соціального захисту населення. *Регіональні перспективи*. 2011. № 2-3 (27-28). С. 188–190.
44. Кобб А. А. Система соціального захисту в США: проблеми та перспективи. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 336 с.
45. Коваль О., Тарасенко Л., Яцків Т. Реформування пільг і привілеїв в Україні – наближення до європейських стандартів. Львів : Гал. друкар, 2011. 216 с.
46. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

47. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text/>
48. Кравен Дж. В. Соціальний захист в США: система і принципи функціонування. Київ : "КОНДОР", 2017. 352 с.
49. Красавська Н. М., Кириченко О. О., Кухаренко Т. Ю. Соціальний захист в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2019. № 4. С. 136–145.
50. Крентовська О. П. Управління державними соціальними гарантіями в Україні : автореф. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Київ, 2011.
51. Левченко А. О., Гавриленко І. В. Система соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи реформування. *Економіка та держава*. 2017. № 9. С. 47–50.
52. Левченко Н. І. Ефективність системи соціального захисту в Україні: теорія та практика. *Наукові праці Донбаської державної машинобудівної академії*. 2019. № 40. С. 77–82.
53. Лисенко А. І. Соціальний захист в США: стан та перспективи розвитку в контексті демографічних викликів. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 272 с.
54. Лич О. Реформування механізму державного регулювання соціального захисту населення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2012. № 5. С. 130–138.
55. Луценко М. Ю. Організація системи соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2020. № 38. С. 81–85.
56. Луценко М. Ю., Савченко І. І. Європейський досвід соціального захисту населення та його вплив на реформування системи соціального захисту в Україні. *Соціальна та клінічна психіатрія*. 2020. Т. 30, № 1. С. 6–11.

57. Макаренко А. В., Рабаданова І. С. Соціальний захист в Україні: стан, проблеми та напрямки подальшого розвитку. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: економіка*. 2019. № 30. С. 140–147.
58. Мальований О. А. Модернізація системи соціального захисту населення України в умовах євроінтеграції. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2019. Т. 33, № 2. С. 108–112.
59. Маркова О. М. Соціальний захист в Україні: стан та проблеми реформування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: економіка і менеджмент*. 2018. № 31. С. 147–150.
60. Маркова О. М. Соціальний захист населення в Україні: проблеми та перспективи. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: економіка*. 2017. Т. 11 (2). С. 31–35.
61. Мартінес А. Р. Соціальний захист в США: принципи та стандарти. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 256 с.
62. Мартінес А. Р. Соціальний захист в США: принципи та стандарти. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 216. 256 с.
63. Мельник А., Велещук С. Управління змістом робіт: навчальний посібник. Тернопіль : КРОК, 2015.
64. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям : Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text>.
65. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю : Закон України від 18.05.2004 р. № 1727-IV . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15#Text>.
66. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>.
67. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>.

68. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям: Постанова Каб. Міністрів України від 24.02.2003 р. № 250 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/250-2003-п#Text>.

69. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.1997 р. № 400/97-ВР . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/400/97-вр#Text>

70. Про Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 16/98-ВР . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-вр#Text>.

71. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-ХІІ . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.

72. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-ХІІ . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text>.

73. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-ХІІ . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>.

74. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

75. Рогачева Л. В., Сидоренко Т. В., Кирпа О. О. Соціальний захист в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економічний простір*. 2020. № 151. С. 72–81.

76. Симигіна Т. Порівняльна соціальна політика: навчальний посібник. Київ: МАУП, 2010. 67 с.

77. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні: реальний стан та перспективи реформування. Київ: Центр громад. експертизи, 2012. 167 с.

78. Сківін Дж. Д. Соціальний захист в США: минуле, теперішнє, майбутнє. Київ: Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 256 с.

79. Слободяник М. І., Кірпа О. О. Стан системи соціального захисту в Україні: аналіз та проблеми. *Економіка та держава*. 2019. № 7. С. 13–17.
80. Слободяник М. І. Проблеми соціального захисту в Україні та шляхи їх вирішення. *Економіка України*. 2018. № 12. С. 45–56.
81. Слободяник М. І. Проблеми соціального захисту в Україні та шляхи їх вирішення. *Економіка України*. 2018. № 12. С. 45–56.
82. Солдатенко М. Соціальний захист за державними стандартами. *Соціальний захист*. 2012. № 10. С. 30–32.
83. Стігліц Дж. Е. Система соціального захисту в США: ефективність та прозорість. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 288 с.
84. Тайлер Р. Дж. Соціальний захист в США: законодавство, політика, практика. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2019. 288 с.
85. Теодорус С. М. Система соціального захисту в США: проблеми та перспективи розвитку. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 240 с.
86. Тернер К. Р. Система соціального захисту в США: регіональні відмінності та управління. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 288 с.
87. Тернер К. Р. Система соціального захисту в США: регіональні відмінності та управління. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 288 с.
88. Трехенберг Р. Л. Соціальний захист в США: історія, принципи, методи. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2018. 352 с.
89. Устинов С. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90–95.
90. Хендерсон Дж. М. Соціальний захист в США: проблеми, виклики, стратегії. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2017. 320 с.
91. Хитрова О. В. Реформування соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1 (35). С. 31–37.
92. Холл М. А. Система соціального захисту в США: виклики та шляхи подолання. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2018. 224 с.

93. Хоффман Е. Соціальний захист в США: історія, теорія, практика. Київ : Вид. дім "КМ-БУКС", 2016. 256 с.
94. Чайка В. А., Красавська Н. М., Кириченко О. О. Інноваційний розвиток системи соціального захисту в Україні. *Економіка промисловості*. 2019. № 1 (85).
95. Шаварина М., Шаманська Н. Соціальний захист населення: реалії та перспективи. *Світ фінансів*. 2012. № 4. С. 34–43.
96. Шелест Л. І., Колесник О. В. Соціальний захист населення в умовах економічної та соціальної кризи. *Світова економіка та міжнародні відносини*. 2020. № 1. С. 28–36.
97. Шелест Л. І. Проблеми та перспективи розвитку соціальної політики в Україні. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"*. Серія: нові рішення в сучасних технологіях. 2019. № 54 (13). С. 173–179.
98. Шлапак В. А. Соціальний захист населення в Україні: історія, стан, перспективи. *Проблеми економіки*. 2019. № 1. С. 157–163.
99. Шпалак В. Соціальний захист України за умов ринкової економіки. *Соціум. Наука. Культура*. 2011. № 8. С. 23–25.
100. Шульга М. В., Жовниренко Т. І. Трансформація системи соціального захисту в Україні: проблеми та перспективи. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2018. Т. 2, № 3. С. 251–263.
101. Шульга М. В. Соціальний захист в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економіка України*. 2019. № 6. С. 3–18.
102. Healthcare | congressionalbudgetoffice. *CongressionalBudget Office*. URL: <https://www.cbo.gov/topics/health-care> .
103. Тюптя Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика). Навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : ВМУРОЛ «Україна», 2004. 408 с.
104. Дженіс М., Кей Р., Бредлі. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер. з англ. Київ, 1997. 624 с.

105. Дубич К.В. Механізми державного управління системою соціальних послуг : дис. ... докт. з держ упр. : 25.00. 02. Національна академія державного управління при Президентові України. Київ, 2015. 451 с.

106. .Нерівність в Україні : масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М. Лібанової. Київ : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2012. 404 с.